

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
ДОНБАСЬКА ДЕРЖАВНА МАШИНОБУДІВНА АКАДЕМІЯ,
АТ "НОВОКРАМАТОРСЬКИЙ МАШИНОБУДІВНИЙ ЗАВОД"**

**Методичні вказівки
і практичні завдання до семінарських занять з дисципліни "Мікроекономіка"
для студентів економічних фахів ВУЗу, слухачів системи виробничо-економічного
навчання кадрів**

КРАМАТОРСЬК. 1997

УЛК 33 0.) 1

Методичні вказівки і практичні завдання до семінарських занять по дисципліні "МІКРОЕКОНОМІКА" для студентів економічних фахів вузу / Сост. Л.В. Кузнецова, - Краматорськ:: ДДМА, 1997. - 60 с.

Утримуються контрольні-логічні питання, проблемні завдання, задачі, вправи і тести по основних темах курсу "Мікроекономіка ". Призначені для організації семінарських занять і самостійної роботи над курсом студентів економічних фахів усіх форм навчання, слухачів системи виробничо-економічного навчання кадрів.

Упорядник доп. Л.В. Кузнецова Відповідальний за випуск

доц. О.К. Гаршина

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
І ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ПО ДИСЦИПЛІНІ
"МІКРОЕКОНОМІКА"**

**для студентів економічних фахів ВУЗу, слухачів системи виробничо-
економічного навчання кадрів**

Упорядник Лариса Вікторівна Кузнецова

Редактор Нелли Олександрівна Хахіна

Підпис у піч. 102 Н формат 60 * 24/16

Офсетна піч. Ум. піч. л. Уч. ізд. л. Тираж 100 екз.

Донбаська Державна Машинобудівна Академія

343913 Краматорськ, вул. Шкад,иioва,76

СТИСЛІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Даний посібник являє собою систему методичних вказівок і практичних завдань до семінарських занять за курсом "Мікроекономіка", виконання яких повинно сприяти як засвоєнню теорії ринкового господарства, так і формуванню практичних навичок по застосуванню засвоєної навчальної інформації і знань до розв'язку практичних господарських ситуацій. Робота над системою запропонованих завдань дозволить студентам систематизувати отримані на лекціях і в ході самостійного вивчення курсу знання, забезпечити термінологію і логіку теорії ринкових відносин .

Запропонована система завдань безпосередньо пов'язана з програмою курсу лекцій по "Мікроекономіці", що читається в ДДМА і навчальним матеріалом, що викладається в рекомендованих студентам навчальних посібниках: Макконел К. І Брю С. Економікс: У 2 т. - М. Республіка, 1992; Самуельсон П. Економіка : У 2 т. -М. : МП"Алгон" ВНИИСИ, 1992; Долан Э, і ін. Гроші, банківська справа і ринок: мікроекономічна модель, - Спб. , 1992; Ноздрева Р. В., Цигичко Л. И.Маркетинг: як перемагати на ринку. - М.: Фінанси і статистика, 1991; Котлер ф. Основи маркетингу. - М,: Прогрес, 1990; Основи економічної теорії Підручник /За ред. . Мачерного С. В. - Терношль, 1993 і ін.

Основа успішної роботи над практичними завданнями - сумлінне вивчення лекційного матеріалу і відповідних розділів навчальних посібників, а також упорядкування глосарія /словника економічних термінів/ відповідно до завдань планів семінарських занять.

Практичні завдання розроблені по основним темам курсу і використовуються як для організації роботи на семінарах, так і для проведення контрольних робіт і організації самоконтролю знань у ході семінарського заняття. Структура завдань по всіх темах курсу однотипна і містить у собі такі розділи.

1. Робота з основними термінами і поняттями теми. У даному підрозділі пропонується система усного або письмового контролю засвоєння студентами основних термінів теми. Система додаткових питань дозволяє глибше розібратися з особливостями предмета й економічної логіки розгортання господарських процесів.

2. Задача і вправи. У даному підрозділі підібрані задачі і практичні завдання, виконання яких потребує не тільки теоретичних знань предмета, але й уміння користуватися інструментарієм економічного аналізу. Студенти в ході розв'язку задач набувають навичок застосування теоретичних знань для оцінки реальних економічних ситуацій і господарських проблем.

3. Тести Передбачене даними завданнями тестування може проводитися двома способами: 1) вибір єдино вірного варіанту відповіді на поставлене питання з декількох запропонованих; 2) оцінка правомірності запропонованих тверджень за принципом "вірно" або "невірно". Тестування проводиться індивідуально в ході семінару або при проведенні письмових контрольних робіт. На семінарах може бути використана методика "малих груп", коли рішення тестових завдань здійснюється невеликими (2-4 чоловік) групами студентів, на основі їхнього колективного обговорення. Тестування дозволяє дуже швидко й об'єктивно здійснити контроль та самоконтроль.

4. Проблеми для творчого обговорення і проблемні завдання. Даний розділ включає розбір конкретних господарських ситуації або виконання завдань, що потребують самостійної оцінки конкретних ситуацій, з'ясування їхньої внутрішньої логіки, розуміння існуючих в економіці зв'язків, творчого застосування засвоєної навчальної інформації. Завдання з даного розділу можуть використовуватися як для аудиторного групового обговорення проблеми, так і при проведенні письмових контрольних робіт та індивідуального контролю рівня підготування і знань студентів.

Всі завдання, які виносяться на семінарські заняття, мають тематичний характер. Аналогічна система завдань включається в екзаменаційні білети за курсом, але в екзаменаційному варіанті завдання носять комплексний характер і охоплюють практично всі теми курсу.

1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РИНКУ І РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ. КОНКУРЕНЦІЯ ЯК ПІДСТАВА І РУШІЙНА СИЛА РИНКОВОГО ГОСПОДАРСТВА

1.1. Робота з основними термінами і поняттями теми

1. Користуючись глосарієм і навчальним матеріалом курсу «Політична економія» пригадайте і дайте визначення основних категорій товарного виробництва: товарне виробництво, товар, споживча вартість, вартість, гроші, суспільний розділ праці.

2. Ринок і ринкова економіка. Дайте усі можливі визначення ринку і ринкової економіки. Покажіть генетичний взаємозв'язок товарного виробництва і ринкової економіки. При яких соціально-економічних умовах товарне виробництво трансформується в ринкову економіку?

3. Дайте визначення основних характеристик ринку і ринкової економіки: попит, пропозиція, ринкова рівновага, ємність ринку, структура національного ринку, економічна свобода.

Поясніть, чим відрізняються категорії "потреба" і "попит".

Межа економічної ємності ринку.

Які критерії можуть бути призначені за основу структурування національного ринку? За якими економічними ознаками відрізняються різноманітні сектори (сегменти) національного ринку?

4. Кон'юнктура ринку. Що лежить в основі динаміки основних параметрів ринку?

5. Дайте розгорнуту характеристику економічної самостійності суб'єкта, що хазяйнує в умовах ринкової економіки. Головна ознака економічної самостійності. Її межа.

6. Дайте визначення конкуренції і характеристику її основних видів, форм і методів:

Внутрішньогалузева і міжгалузева конкуренція, цінова і нецінова конкуренція, досконала і недосконала конкуренція, сумлінна і несумлінна конкуренція.

Поясніть сутність твердження про те, що конкуренція є "невидимою рукою", що спрямовує хід розвитку виробництва в ринковій економіці. У чиїх інтересах діє ця "невидима рука"?

Цілі і результати внутрішньогалузевої конкуренції. Хто опиниться у вигаді?

Цілі і результати міжгалузевої конкуренції. Її об'єктивні межі. Які необхідні умови для здійснення міжгалузевої конкуренції?

Чим пояснити, що в ринковій економіці постійно виникають тенденції до подолання конкуренції?

Поясніть роль держави в забезпеченні конкуренції.

Які міри можуть забезпечити формування конкурентного середовища у вітчизняній економіці?

7. Дайте характеристику фундаментальних питань ринкової економіки і розкрийте механізм їхнього рішення.

1.2. Задача і вправи

Завдання 1

Одному виробнику вдалося встановити контроль за всім галузевим обсягом виробництва. Завдяки цьому контролюється і фіксується галузевий обсяг виробництва, встановлюються і підтримуються високі ціни і постійно присвоюється надприбуток.

Як і в силу яких обставин дана ситуація впливає на суспільний вибір? Як це позначиться на рішенні питань:

- а) що виробляти?
- б) як виробляти?
- в) для кого виробляти?
- г) скільки виробляти?

Завдання 2

В даний час в Україні спостерігається глибока економічна криза, причому нестабільність ділового циклу досягла такого рівня, що інвестиції у виробництво практично припинилися. Ціни на товари постійно підвищуються, а обсяг виробництва практично у всіх галузях народного господарства падає.

Як і чому це позначається на суспільному виборі? Чи змінюється підхід до рішення питань:

- а) що виробляти?
- б) як виробляти?
- в) для кого виробляти?
- г) скільки виробляти?

Завдання 3

Є три інвестиційних проекти:

- А: витрати - 200 грн., річний прибуток - 4 грн.;
- В: витрати - 300 грн., річний прибуток - 60 грн.;
- С: витрати - 1000 грн., річний прибуток - 100 грн.

Термін окупності проектів - 1 рік. Розрахуйте річну норму прибутку по кожному проекту і визначте, при якій ставці за користування кредитами в 5, 7, 9 і 11% дані проекти вигідні для підприємця, якщо ставка оподаткування прибутку складає 30%.

Розрахунки зробити у виді таблиці, розташувавши по вертикалі варіанти проектів, а по горизонталі - варіанти кредитних ставок. У кожен клітинку треба вписати розмір чистого прибутку і проставити відповідно букви "В" або "Н", що показують вигідний або невигідний даний проект при відповідній платі за користування кредитними ресурсами.

1.3. Тести

Тест 1

1. Проблеми "що, як, для кого і скільки виробляти" виникають:

- а) тільки при жорсткому централізованому плануванні;
- б) тільки в ринковій економіці;
- в) у будь-якому суспільстві;
- г) тільки в слаборозвинених країнах;
- д) тільки в індустріально розвинених державах.

2. Проблема "що виробляти" не виникає, якщо:

- а) економіка має у своєму розпорядженні незначні ресурси, котрих достатньо лише для виробництва предметів споживання;
- б) пропозиція ресурсів достатня і для виробництва предметів розкоші;
- в) економіка не досягла стадії, коли починає діяти закон спадаючої продуктивності чинників виробництва;
- г) усі ресурси специфічні і можуть використовуватися лише для виробництва одного конкретного товару;
- д) йде швидко технічне відновлення виробництва.

3. Проблема "що виробляти":

- а) стоїть не перед суспільством, а перед окремим виробником;
- б) виникає тільки в умовах дефіциту ресурсів;
- в) є проблема вибору на лінії виробничих можливостей;
- г) вирішується системою централізованого планування;
- д) пов'язана з чинністю закону спадаючої віддачі ресурсів.

4. Проблема "як виробляти" не існує:

- а) у технічно розвинутому суспільстві, де вона стає чисто технічною задачею;
- б) якщо обсяг ресурсів обмежений і всі вони специфічні, тобто придатні для виробництва одного якогось товару;
- в) при браку робочої сили в порівнянні з наявними ресурсами;
- г) якщо країна має у своєму розпорядженні значний ресурсний потенціал;
- д) якщо в економіці не проявився закон спадаючої віддачі чинників виробництва.

5. Економіка ефективна, якщо в ній досягнені:

- а) повна зайнятість;
- б) повне використання природних ресурсів;
- в) повна зайнятість або повне використання всіх інших ресурсів;
- г) повне використання виробничих ресурсів, у тому числі і робочої сили;
- д) при повному використанні виробничих ресурсів підтримується значний рівень безробіття.

3. Яке з перерахованих явищ не може бути результатом зниження попиту на продукт:

- а) зниження прибутку виробників;
- б) скорочення пропозиції даного товару;
- в) скорочення виробництва даного товару;
- г) скорочення кількості зайнятих у галузі;
- д) ріст цін на сировину і ресурси, зайняті в галузі.

4. Визначте головну перевагу цінового механізму:

- а) забезпечення економічної свободи всім агентам ринку;
- б) стабільний розвиток і ріст економіки;
- в) раціональний розподіл і використання ресурсів;
- г) забезпечення справедливості в розподілі прибутків;
- д) забезпечення стабільного прибутку виробникам.

5. Проблема «що виробляти» визначена в ринковій економіці:

- а) рівнем і характером спеціалізації виробників;
- б) наявністю ресурсів;
- в) діями уряду;
- г) вибором між виробництвом засобів виробництва і виробництвом предметів споживання;
- д) конкуренцією і погонею за прибутком.

6. Проблема «як виробляти» визначена в ринковій економіці:

- а) досягнутим рівнем техніки;
- б) попитом споживачів;
- в) задачею підвищення прибутку;
- г) урядом;
- д) сформованою системою розподілу праці.

7. Проблема «для кого виробляти» визначена в ринковій економіці:

- а) попитом споживачів;
- б) конкуренцією;
- в) урядом;
- г) прибутками населення; д) потребами населення.

8. Які з перерахованих проблем повинна вирішувати держава в ринковій економіці:

- а) розподіляти грошові прибутки в суспільстві;
- б) надавати допомогу конкретним малозабезпеченим прошаркам населення;
- в) визначати, що і скільки виробляти;
- г) встановлювати ціни на товари і послуги;
- д) визначати коло товарів і послуг, які потребує все суспільство, незалежно від індивідуальних переваг.

9. Чиїм інтересам відповідає максимізація прибутку:

- а) держави;
- б) споживачів;
- в) землевласників;
- г) приватних товаровиробників;
- д) усього суспільства.

10. Якщо в економіці досягнуті повна зайнятість і повне використання виробничих ресурсів, то це свідчить про:

- а) неможливість економічного росту;
- б) збільшення виробництва засобів виробництва потребує зростання виробництва споживчих товарів;
- в) скорочення засобів виробництва неможливо без скорочення виробництва предметів споживання;
- г) зростання виробництва предметів споживання потребує скорочення обсягів виробництва засобів виробництва;
- д) для зміни структури виробництва необхідно державне втручання.

Тест 3

Визначте приведені нижче твердження як вірні (В) або невірні (Н);

1. Питання "що, як, для кого і скільки виробляти" у ринковій економіці вирішуються за допомогою конкуренції і ринкового механізму.
2. Нестача або рідкість ресурсів пояснюється не природними, а соціальними причинами, головна з яких - безмежність матеріальних потреб людей.
3. Безробіття є необхідним в сучасній економіці, по-перше, як стимул трудової активності зайнятого населення, по-друге, як резерв майбутнього зростання виробництва.
4. Якби всі оброблювані землі мали однакову родючість, то закон спадаючої продуктивності факторів виробництва в сільському господарстві не діяв би.
5. Ринкова економіка, що діє на принципах вільної конкуренції, не потребує втручання держави в економіку.
6. Проблем "що, як, для кого і скільки виробляти" в умовах централізованого планування економіки практично не існує, тому що вони вирішуються автоматично.
7. У ринковій економіці більше товарів можуть купити ті, у кого більше грошей.
8. Змішана економіка розвивається на основі як приватних рішень самостійних товаровиробників, так і рішень, прийнятих урядом.

9. Ціни на виробничі ресурси визначають вибір технології виробництва і, відповідно, рішення питання "як виробляти"

10. Вводячи в науковий обіг поняття "невидима рука", Адам Сміт розумів під ним той факт, що економікою керує уряд, але виробники цього не усвідомлюють.

11. У масштабах усієї національної економіки проблеми "що, як, для кого і скільки виробляти" не можуть успішно бути вирішені без участі уряду.

12. У сучасній ринковій економіці, не зважаючи на постійне зростання доходів і життєвого рівня, більшість найманих робітників як і раніше відчужені від засобів виробництва.

13. Політика, орієнтована на ріст ефективності і досягнення соціально-економічної рівності, легко досяжна, не потребує значних витрат і соціальних трансформацій.

14. Розподіл праці і спеціалізація робітників має сенс навіть тоді, коли мають місце істотні розходження в індивідуальних спроможностях і фаховому рівні робітників.

15. Чи можна розглядати як приклад ринку столову, працюючу в нашій академії?

16. Економічне поведіння виробників і споживачів підпорядковується тільки розумінням особистої вигоди і регулюється ними.

1.4. Проблемні завдання

Завдання 1. На рішення яких фундаментальних питань ринкового господарства і як впливає держава, приймаючи рішення про:

1. Встановлення мінімального рівня оплати праці.
2. Введення єдиних стандартів товарів.
3. Будівництво житла за рахунок коштів бюджету.
4. Звільнення від податків виробництва зерна.
5. Введення акцизного податку на окремі види товарів.
6. Введення системи прогресивного оподаткування.
7. Встановлення єдиного державного екологічного нагляду.
8. Прийняття пакету законів про охорону праці.
9. Встановлення високих вивізних мит на окремі сировинні товари.
10. Введення системи ліцензування видів господарської діяльності.

2. ТЕОРІЯ СПОЖИВАЦЬКОЇ ПОВЕДІНКИ.

2.1. Робота з основними термінами і поняттями теми

1. Розкрити зміст граничної корисності товару, показати її різницю з загальною корисністю та сформулювати закон спадаючої граничної корисності.
2. З'ясувати правило максимізації корисності.
3. Засвоїти криві байдужості та дати їх характеристику, розібратися в карті кривих байдужості і з'ясувати, чим відрізняються одна від одної різні криві, що розташовані на карті.
4. Розкрити зміст бюджетної лінії та чинників, що визначають її положення на графіку.
5. З'ясувати ситуацію споживчої рівноваги та визначити, під впливом яких чинників вона може змінюватись.
6. Зрозуміти, яким чином можуть бути побудовані криві "доход - споживання" та "ціна - споживання" і як на основі кривої "ціна - споживання" будується крива попиту.
7. Розкрити зміст ефекту доходу та ефекту заміщення та вплив, що вони мають на величину споживацького попиту.

2.2. Задачі і вправи

Завдання 1

Споживач витрачає 20 грн. у тиждень на м'ясо та яблука. Гранична корисність яблук для нього дорівнює $20-3x$, де x -кількість яблук в кг. Гранична корисність м'яса складає $40-5y$, де y -кількість м'яса в кг. Ціна одного яблука - 1 грн., ціна одного кг. м'яса - 5 грн. Яку кількість яблук та м'яса купить раціональний споживач?

Завдання 2

В споживацький набір входять два товари: пиво і раки. Загальна корисність характеризується наступними даними:

<u>Кількість кружок пива</u>	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>	<u>6</u>
<u>Загальна корисність (TU_D)</u>	<u>10</u>	<u>18</u>	<u>24</u>	<u>28</u>	<u>31</u>	<u>33</u>
<u>Кількість раків</u>	<u>10</u>	<u>20</u>	<u>30</u>	<u>40</u>	<u>50</u>	<u>60</u>
<u>Загальна корисність (TU_P)</u>	<u>5</u>	<u>12</u>	<u>18</u>	<u>22</u>	<u>25</u>	<u>27</u>

Ціна однієї кружки пива - 10 долл., ціна одного рака - 50 центів. Загальний дохід споживача, який він витрачає на пиво та раки, - 25 долл. Яку кількість кружок пива та скільки раків купує раціональний споживач в умовах рівноваги?

2.3. Тести

Тест 1

1. В рівновазі раціональний споживач споживає 2 кг. помідорів, ціна яких 2 грн. за кг. та 4 кг. яблук по ціні 1,5 грн за кг. Якою є гранична норма заміщення яблук помідорами:

а) $\frac{2}{4}$ б) $\frac{4}{2}$ в) $\frac{1.5}{2}$ г) $\frac{2}{1.5}$?

2. Бюджетне обмеження для споживача, це:

- а) лінія загальної корисності товару;
- б) лінія граничної корисності товару;
- в) обмеження вибору споживача;
- г) лінія максимального задоволення потреб споживача.

3. Споживання буханки хліба ціною 1 грн. приносить задоволення в розмірі 10 утилів. Яку кількість утилів задоволення дає споживання літра молока ціною 1 грн. в умовах рівноваги:

а) 10; б) 15; в) 150; г) $\frac{1}{10}$?

4. Якщо MU_x - гранична корисність хліба, а MU_k - гранична корисність "Кока-Коли" та P_x - ціна буханки хліба, P_k - ціна пляшки "Кока-Коли", то для раціонального споживача в умовах рівноваги буде вірним наступне твердження:

а) $MU_x = MU_k$; б) $\frac{MU_x}{MU_k} = \frac{P_x}{P_k}$; в) $P_x = P_k$; г) $\frac{MU_x}{P_x} = \frac{P_k}{MU_k}$?

5. Оптимальне правило купівлі полягає в наступному:

- а) ціна товару відповідає його загальній корисності;
- б) найвища ціна повинна бути менше граничної корисності;
- в) гранична корисність товару відповідає його ціні;
- г) такого не існує, кожен керується власними уявами.

6. Переваги споживача мають наступний вигляд:

Кількість одиниць товару	1	2	3	4	5
Загальна корисність	100	120	135	145	153

Гранична корисність споживання третьої одиниці блага дорівнює:

а) 20; б) 15; в) 10; г) 35.

7. Гранична корисність товару А дорівнює 100, його ціна – 10 грн. Ціна товару В складає 5 грн., його гранична корисність в рівновазі дорівнює:

- а) $\frac{1}{2}$; б) 20; в) 50; г) 10.

8. Щоб опинитися в ситуації рівноваги, тобто максимізувати корисність, споживач повинен:

- а) не купувати недоброякісні товари;
- б) бути впевненим, що ціни всіх придбаних ним товарів пропорційні їх загальним корисностям;
- в) урівноважувати граничні корисності останніх одиниць придбаних товарів;
- г) розподіляти дохід таким чином, щоб останній долар, що витрачено на купівлю будь-якого товару, приносив такий же приріст корисності, як і долар, що витрачено на купівлю іншого товару

9. Якщо споживач обирає комбінацію, що представлена точкою, яка лежить на площі, обмеженій бюджетною лінією, то він:

- а) максимізує корисність;
- б) бажає купити більше товарів, ніж дозволяє його бюджет;
- в) не повністю використовує свій бюджет;
- г) знаходиться в ситуації рівноваги.

10. Припустимо, що споживач має дохід у 8 доларів. Ціна товару А дорівнює 1 долару, а ціна товару В – 0,5 дол. Яка з комбінацій товарів знаходиться на бюджетній лінії:

- а) 8А і 1В; б) 7А і 1В; в) 6А і 6В; г) 5А і 6В; д) 4А і 4В.

Тест 2

Визначте приведені нижче твердження як вірні /В/ або невірні /Н/:

1. Криві байдужості ніколи не перетинаються.
2. Нахил бюджетної лінії залежить від співвідношення цін двох товарів.
3. Споживач максимізує корисність, коли його бюджетна лінія перетинає криву байдужості.
4. Зміна величини доходу призводить до зміни нахилу бюджетної лінії.
5. Загальна корисність зростає при підвищенні рівня споживання.
6. Умова рівноваги споживача полягає в тому, що загальна корисність товару А дорівнює загальній корисності товару В.
7. Якщо ви купуєте більше одиниць будь-якого товару, то ваша гранична корисність зростає.

8. Якщо виконується умова $\frac{MU_A}{P_A} = \frac{MU_B}{P_B}$, то крива байдужості є дотичною до бюджетної лінії.

9. Чим менший дохід споживача, тим вище розташована його бюджетна лінія.

10. Гранична корисність – це зміна в загальній корисності, що визвана споживанням додаткової одиниці блага.

3. МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ. ЗАКОН ПОПИТУ

3.1. Робота з основними термінами і поняттями теми

1. Визначте категорії: попит, величина попиту, динаміка попиту, закон попиту.

Покажіть розходження понять "потреба" і "попит". З якою категорією має справу економіка ринкових відносин?

Покажіть істотні розходження категорій "попит" і "розмір". Які чинники впливають на динаміку розміру попиту і на самий попит?

Доведіть, що обернена залежність розміру попиту від ціни дійсно може вважатися законом попиту.

Доведіть, що закон попиту знаходиться в повному співвідношенні з логікою економічного інтересу споживача.

Які економічні ефекти виявляються в законі попиту?

2. Визначте суть категорії "еластичність попиту". Надайте усі можливі форми:

"цінова еластичність попиту",

"еластичність попиту за доходом",

"перехресна еластичність".

3. Визначте категорії: еластичний попит, нееластичний попит, абсолютно еластичний і абсолютно нееластичний попит, одинична еластичність.

Які коефіцієнти відповідають різним рівням еластичності попиту? Як рівень еластичності попиту позначається на доходах та прибутках виробників? Чи можна та у яких конкретно випадках по характеру кривої попиту судити про рівень його еластичності?

4. Які товари відносяться до товарів вищої або нормальної якості, а які визначаються, як товари нижчої якості?

5. Взаємозамінні товари. Повноцінні і неповноцінні товари-замінники.

6. Товари, що взаємодоповнюються.

7. У чому суть ієрархії споживчої цінності товарів? Назвіть основні категорії товарів із погляду їхньої споживчої цінності і значимості

8. Індивідуальний і ринковий попит.

9. Принцип спадаючої граничної корисності. Надайте наочні ілюстрації спадаючої корисності.

3.2. Задача і вправи

Завдання 1

У приведеній нижче таблиці утримуються дані про індивідуальний попит трьох споживачів (А, Б, В) на той самий товар.

Ціна одиниці товару. грн.	Попит споживача А	Попит споживача Б	Попит споживача В
10	0	0	1
9	0	1	2
8	0	3	5
7	1	7	8
6	2	9	11
5	4	12	12
4	6	15	15
3	10	18	18
2	15	21	20
1	21	24	23

На основі даних таблиці:

1. Побудуйте криві попиту споживачів А, Б, В і криву ринкового попиту.
2. Визначте, як зміняться графіки кривих індивідуального і ринкового попиту, припустивши, що попит споживачів А и Б збільшився вдвічі, а споживача В - вдвічі скоротився.
3. Поясніть, якими обставинами могла бути викликана зазначена зміна індивідуальних попитів, якщо мова йде про:
 - а) споживчий товар нижчої категорії;
 - б) повноцінний споживчий товар;
 - в) сировину;
 - г) лікарські препарати;
 - д) спортивний інвентар;
 - е) послуги комунального транспорту.

Завдання 2

На приведеному графіку показана зміна попиту на олію, що відбилася в переміщенні кривої з позиції A_0B_0 в позицію A_1B_1 . Поясніть, які події могли викликати цю зміну. Обґрунтуйте, чому.

Графік попиту на вершкову олію,

Завдання 3

Шкала попиту на морозиво

Ціна за порцію, грн.	2,1	1,8	1,5	1,2	0,9	0,6	0,3
Обсяг попиту, млн. порцій	10	20	30	40	50	60	70

На основі приведених даних:

1. Побудуйте криву попиту.
2. Розрахуйте коефіцієнт цінової еластичності попиту на морозиво.
3. Визначте прибуток виробників при кожній із заданих цін. Побудуйте графік прибутків виробників, відклавши на горизонтальній осі обсяг продажу, а на вертикальній - суму доходу.
4. Визначте, яка з можливих цін є для виробників оптимальною, поясніть чому.
5. Проаналізуйте взаємозв'язок динаміки розміру витрат і рівня еластичності попиту на морозиво.
6. Поясніть, яку роль ураховання еластичності попиту на морозиво грає у визначенні оптимального обсягу виробництва і продажу даної продукції.

Група товарів	Витрати на покупку протягом року, тис. грн.	
	1-й рік	2-й рік
А	30	50
Б	30	70
В	25	20
Г	15	60
Загальний дохід сім'ї	100	200

На основі даних таблиці:

1. Розрахуйте коефіцієнт еластичності попиту на дані товарні групи за доходом. Ціни, за якими купуються товари, не змінилися.
2. Визначте, до якої споживчої категорії товарів відноситься кожна приведена товарна група.

Завдання 4

На трьох приведених нижче графіках показані криві попиту на бензин, моторне мастило і послуги комунального транспорту. Ціна на бензин виросла з рівня C_0 до C_1 .

Як це відіб'ється на розмірі попиту на всі приведені товари?

3.3. ТестиТест 11. Закон попиту :

- а) перевищення попиту над пропозицією викликає зниження цін;
- б) якщо прибутки споживачів зростають, останні купують більше товарів;
- в) крива попиту має позитивний нахил;
- г) при зниженні ціни обсяг покупок зростає.

2. Який термін відбиває спроможність і бажання людей робити покупки:

- а) потреба;
- б) попит;
- в) необхідність;
- г) бажання.

3. Зміна якого чинника не викликає зсуву кривої попиту:

- а) моди і переваг споживачів;
- б) розмірів і розподілу національного доходу;
- в) ціни товару;
- г) чисельності і віку покупців.

4. Готовність купувати більше по низькій ціні пояснюється:

- а) законом пропозиції;
- б) законом спадаючої корисності;
- в) ефектом заміщення;
- г) ефектом доходу.

5. Цінова еластичність попиту буде вище:

- а) на товари першої необхідності;
- б) чим більше корисність від споживання товару;
- в) чим більше у товару заміників;
- г) чим вище витрати виробництва товару.

6. Якщо зниження ціни на 1% веде до росту попиту на 2%. цей попит:

- а) нееластичний; б) еластичний; в) абсолютно еластичний;
г) одиничної еластичності; д) абсолютно нееластичний.

7. Яке з приведених нижче тверджень не належить до характеристики еластичного попиту:

- а) коефіцієнт цінової еластичності менше 1;
б) при рості цін загальний виторг продавця знижується;
в) покупці чуйно реагують на зміну ціни;
г) зміна обсягу попиту більше, ніж зміна ціни;
д) загальний прибуток продавця росте при зниженні ціни.

8. Якщо будь-яка кількість товару продається за однією і тією ж ціною, то попит на товар:

- а) абсолютно нееластичний; б) абсолютно еластичний;
в) одиничної еластичності; г) нееластичний; д) еластичний.

9. Який коефіцієнт еластичності за доходом відноситься до товарів першої необхідності:

- а) $K_{ЕЛ} > 0$; б) $K_{ЕЛ} < 0$; в) $K_{ЕЛ} = 1$; г) $0 < K_{ЕЛ} < 1$; д) $K_{ЕЛ} > 1$.

10. Якщо загальний прибуток при зміні ціни не змінюється, то попит:

- а) еластичний; б) нееластичний;
в) одиничної еластичності; г) абсолютно еластичний.

Тест 2

Визначте приведені нижче твердження як вірні /В/ або невірні /Н/:

- Крива попиту на будь-які товари має негативний нахил.
- Зміна величини попиту є функцією ціни, а зміна самого попиту - функцією нецінових чинників.
- Якість виготовлення товару є підставою віднесення його до повноцінних або неповноцінних товарів. Будь-який погано зроблений товар є неповноцінним і навпаки, висока якість виконання товару робить його повноцінним.
- Товари-субститути - це взаємозамінні товари. Чим їх більше в конкретного товару, тим вище еластичність попиту на даний товар.
- По конфігурації кривої попиту завжди можна судити про рівень його еластичності.
- Взаємодоповнюючими вважаються товари, якщо споживання одного з них неможливе без іншого. При цьому ріст цін на один із товарів-комплементів веде до зниження попиту на інший.
- Зміщення кривої попиту праворуч відбиває скорочення попиту.

8. Зростання доходів населення веде до розширення попиту на всі товари, вироблені в національній економіці.

9. Збільшення попиту означає прямування вздовж кривої попиту в напрямку, що показує збільшення загального обсягу продажу даного товару.

10. Сутність ефекту доходу складається в тому, що зниження цін дозволяє одержувати більше товарів без збільшення частки витрат на них з загального споживчого бюджету.

3.4. Проблемні завдання.

Завдання 1

Ціни на автомобілі в дореформені роки в СРСР постійно росли, але одночасно росла і кількість одержуємих населенням автомобілів. Виходить, ціна і попит на автомобілі були пов'язані прямою залежністю, а закон попиту – або вигадка буржуазних економістів, або в умовах нашого, тоді соціалістичного господарства, він просто не діяв.

Чи вірно таке твердження?

Дайте обґрунтування зв'язку ціни і попиту та поясніть «парадокс» попиту на автомобілі в СРСР.

Завдання 2

Попит на продовольчі товари відрізняється визначеною нееластичністю. Поясніть динаміку доходів виробників сільськогосподарської продукції в роки з високою і низькою врожайністю. Які міри приймаються у світовій практиці для забезпечення стабільності економічного стану сільгоспвиробників і вирішення питань забезпечення населення продовольством? Які з них можливі для вітчизняної економіки?

Завдання 3

Надайте аргументи за ринкову систему і проти. Зробіть узагальнення і висновки.

Завдання 4

Обґрунтуйте, яке прикладне значення має вивчення еластичності попиту. Надайте конкретні виробничі проблеми і ситуації, при рішенні яких урахування еластичності попиту та аналіз його тенденцій і динаміки є абсолютно необхідними.

При постановці і рішенні яких економічних проблем, що відносяться до компетенції уряду, необхідно враховувати еластичність попиту?

4. МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ. ЗАКОН ПРОПОЗИЦІЇ

4.1. Робота з основними термінами і поняттями теми

1. Визначте категорії: пропозиція, величина пропозиції, індивідуальна і ринкова пропозиція.

Покажіть розходження понять «пропозиція» і «величина пропозиції». Яке з цих понять є функцією ціни, а яке – нецінових чинників і яких саме? Відбийте на графіку динаміку пропозиції і динаміку величини пропозиції.

2. Закон пропозиції. Доведіть, що пряма залежність величину пропозиції від ціни дійсно є законом пропозиції.

Доведіть відповідність закону пропозиції логіці економічного господарського інтересу виробника.

3. Визначте категорії: еластична пропозиція, нееластична пропозиція, абсолютно еластична й абсолютно нееластична пропозиція, пропозиція одиничної еластичності.

4. Коефіцієнт еластичності пропозиції. Методики розрахунку. Які коефіцієнти відповідають різним рівням еластичності пропозиції? Чи можна і у яких конкретних випадках по конфігурації кривих пропозиції судити про рівень його еластичності?

Чи можуть збігатися криві пропозиції і попиту? При яких показниках рівня еластичності це спостерігається? Чи не суперечить це факту протилежності тенденції попиту і пропозиції та різноспрямованості інтересів продавця і покупця?

5. На які товарні групи – сировину чи готові вироби – рівень еластичності пропозиції вище. Чому?

4.2. Задача і вправи

Завдання 1

Шкала попиту на взуття Ціна за пару, грн.	Обсяг продажу, кількість пар
6	0
12	2
18	4
24	6
30	8
36	10
42	12
50	14

На основі даних таблиці:

1. Побудуйте криву пропозиції.
2. Розрахуйте коефіцієнт еластичності пропозиції.
3. Розрахуйте і побудуйте графік валового доходу фірми.
4. Визначте раціональний обсяг продажу.
5. Зробіть висновки й узагальнення.

9. Еластичність пропозиції залежить, головним чином:

- а) від кількості товарів-замінників у даного продукту;
- б) від споживчої категорії виробленого товару;
- в) від тривалості часу, який є у розпорядженні виробника для пристосування до нової цінової ситуації;
- г) від частки витрат на даний товар у бюджеті споживача;
- д) від наявності у товару товарів-комплементів.

10. Яке з приведених тверджень не належить до характеристики еластичної пропозиції:

- а) виробники швидко реагують на нову цінову ситуацію;
- б) зниження цін веде до скорочення пропозиції;
- в) коефіцієнт еластичності менше одиниці;
- г) з ростом цін росте розмір величини пропозиції;
- д) падіння цін веде до скорочення пропозиції.

Тест 2

Визначте приведені нижче твердження як вірні /В/ або невірні /Н/:

1. Крива пропозиції завжди має позитивний нахил.
2. Зріст пропозиції виражається в переміщенні кривої пропозиції праворуч /вниз/.
3. Точка одиничної еластичності пропозиції завжди знаходиться в середині зростаючої кривої пропозиції.
4. Пропозиція готових товарів більш еластична, ніж пропозиція сировини.
5. Якщо ріст цін веде до збільшення пропозиції даного товару, то пропозицію можна вважати еластичною.
6. Довгострокова еластичність пропозиції набагато вища, ніж короткострокова.
7. Пропозиція зерна більш еластична, ніж пропозиція готових борошняних виробів.
8. Ліберальна митна політика робить пропозицію на національному ринку значно більш еластичним.
9. Еластичність пропозиції товарів першої необхідності набагато вища, ніж еластичність пропозиції предметів розкоші.
10. Якщо зі збільшенням ціни товару виторг продавця скорочується, то пропозиція товару є нееластичною.

4.4. Проблемні завдання

Завдання 1

Фірма виготовляє два товари – А і Б. У товару А є велика кількість товарів – замінників. Товар Б займає значну частку в сімейному бюджеті споживачів.

З метою поліпшення економічного стану фірми і підвищення прибутку фірма приймає рішення про підвищення цін на обидва вироблених нею товарів.

Які економічні наслідки буде мати це рішення для фірми?

Завдання 2

Відповідно до логіки закону пропозиції ріст цін веде до збільшення обсягу пропозиції. При цьому спроможність пропозиції реагувати на зміну цінової ситуації залежить головним чином від тривалості часу, який є в розпорядженні виробника для пристосування до нової ринкової ситуації. В Україні, як відомо, ціни стійко ростуть уже протягом 9 років. Проте ріст цін супроводжується не ростом пропозиції, а, навпаки, скороченням обсягів виробництва.

Чи означає це, що у вітчизняній економіці закон пропозиції не діє? Поясніть, якими чинниками обумовлена сформована ситуація на ринку України, що крім чинника часу визначає можливість розширення пропозиції або задає межу його еластичності.

5. МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ.

РИНКОВА РІВНОВАГА

5.1. Робота з основними термінами та категоріями теми

1. Визначте категорії: ринкова рівновага, ринковий клірінг, рівноважна ціна.

Поясніть, як за допомогою цінового механізму знімається внутрішнє протиріччя ринку і різноспрямованість тенденцій попиту і пропозиції.

У чому складається сутність врівноважуючої функції ринкової ціни. Чи забезпечує ринкове ціноутворення автоматичне насичення ринку? Покажіть принципове розходження економічного і фізичного насичення ринку.

2. Визначте категорії: дефіцит і ринковий надлишок. Поясніть причини їхньої появи.

3. Закон вартості.

Чим пояснити динаміку цін в умовах, коли попит і пропозиція не змінюються?

4. Система цін: оптові /СИФ і ФОВ/, роздрібні, договірні, тверді, регульовані, вільні, монопольні, біржові та аукціонні ціни.

Методики ціноутворення: витрати плюс; ціна на ринковий аналог плюс-мінус; базова модель плюс та ін.

Цінові стратегії: стратегія стійкого проникнення на ринок; стратегія розширення ринку; стратегія максимізації прибутку; стратегія мінімізації збитків; стратегія усунення конкурентів; стратегія «зняття вершків».

5.2. Задача і вправи.

Завдання 1

Попит і пропозиція на ринку зеленого горошку

Ціна І банки, грн.	0.8	1.6	2.4	3.2	4.0	4.8	5.6	6.4
Обсяг попиту, млн.банок	70	60	50	40	30	20	10	0
Обсяг пропозиції.,млн.банок	10	30	50	70	90	110	130	150

На основі приведених в таблиці даних:

1. Побудуйте графіки кривих попиту та пропозиції.
2. Розрахуйте коефіцієнти цінової еластичності попиту та пропозиції.
3. Визначте прибуток виробників, побудуйте графік його динаміки, знайдіть раціональний обсяг продажу.
4. Визначте рівноважну ціну. Зробіть економічний аналіз з урахуванням розрахунків, зроблених в підпунктах 2 і 3.
5. Встановіть, що буде характерно для даного ринку - надлишок чи дефіцит, якщо на ринку буде встановлена ціна 1.6 грн. за банку. Визначте їхній обсяг.
6. Встановіть, що виникне на ринку - надлишок чи дефіцит, якщо вдасться зафіксувати ціну в 4.8 грн. за банку. Визначте їхній обсяг.
7. Зростання доходів населення призвело до того, що по кожній із перерахованих цін споживачі готові купити на 20 млн. банок горошку більше. Визначте, як це відіб'ється на графіку; яка буде нова рівноважна ціна.

Завдання 2.

Встановіть, як впливають перераховані в приведеній нижче таблиці зміни на попит і пропозицію

№п/п	Зміна за інших рівних умов	Зсув кривої попиту	Прямування вздовж кривої попиту	Зсув кривої пропозиції	Прямування вздовж кривої пропозиції
1.	Зміна цін на товари-комплементи				
2.	Зміна цін на товари-субститути				
3.	Впровадження нової технології				
4.	Зміна моди на даний товар				
5.	Зростання доходів населення				
6.	Зміна цін на сировину				
7.	Скорочення доходів населення				

5.3. ТестиТест 1

1. Ринок знаходиться в рівновазі, якщо:

- а) попит дорівнює пропозиції; б) ціни покривають витрати;
 в) технології не змінюються;
 г) обсяги попиту дорівнюють обсягам пропозиції.

2. Спекуляція не є:

- а) операцією з метою одержання прибутку;
 б) засобом росту пропозиції на ринку з високим рівнем цін;
 в) причиною цінових розходжень на конкретних ринках;
 г) причиною росту попиту на ринку з низьким рівнем цін.

3. Якщо ціна на ринку нижче рівноважної, то виникає:

- а) надлишок товару; б) дефіцит; в) безробіття;
 г) ріст пропозиції; д) ріст попиту.

4. Якщо пропозиція і попит на товар зростають, то:

- а) ціна підвищиться; б) збільшиться обсяг продажу;
 в) ціна залишиться без змін; г) скоротиться обсяг продажу;
 д) підвищиться добробут суспільства.

5. Якщо ціна товару вище точки перетинання кривих попиту і пропозиції, то в економіці виникає:

- а) надлишок товару; б) дефіцит; в) безробіття;
г) інфляція; д) зниження пропозиції товару.

6. Причиною падіння ціни на визначений товар може бути:

- а) ріст попиту на даний товар; б) зростання доходів населення;
в) зниження цін на сировину; г) ріст цін на товар-замінник;
 д) ріст цін на супутні товари.

7. Якщо ціна товару знижується, а розмір попиту росте, то:

- а) загальний дохід росте до точки одиначної еластичності попиту, а потім починає скорочуватися;
б) еластичність попиту за доходом знижується;
в) порушується закон попиту;
г) росте попит на товари-замінники;
д) загальний обсяг продажу не змінюється.

8. Якщо ціна товару нееластичного попиту виросла, то:

- а) загальний виторг виріс; б) загальний виторг скоротився;
в) обсяг продажу виріс; г) загальний дохід не змінився;
 д) обсяг попиту виріс.

9. Діяльність спекулянтів:

- а) збільшує ризик для законного підприємництва;
б) завжди приносить прибуток;
в) викликає безробіття;
г) посилює нестабільність цін;
д) викликає економічні буми і рецесії.

10. Якщо пропозиція товару абсолютно нееластична, а попит на нього виріс, то:

- а) виростуть ціна й обсяг продажу; б) знизяться ціна й обсяг продажу;
в) ціна виросте, а обсяг продажу не зміниться; г) ціна виросте, а обсяг продажу зменшиться;
 д) ціна знизиться, а обсяг продажу зросте.

Тест 2

Визначте приведені нижче твердження як вірні /В/ або невірні/Н/:

1. Коефіцієнти еластичності попиту і пропозиції того ж самого товару мають протилежне значення.
2. Рівноважна ціна є варіант ринкової угоди, що однаково влаштовує і продавця і покупця.
3. Ріст попиту на товар, що супроводжується одночасним розширенням виробництва, веде до росту обсягу продажу, а не до росту цін.

4. Встановлення в економіці вільного ринкового ціноутворення забезпечує автоматичне вирішення проблеми дефіциту.

5. Ринковий механізм і вільне ціноутворення є інструментом розподілу ресурсів і доходів у національній економіці.

6. Якщо ринкова ціна нижче рівноважної, то вона і далі буде знижуватися, тому що попит у цих умовах скорочується, а пропозиція росте.

7. Чим вище попит на будь-який товар і, відповідно, вище його ринкова ціна, тим більше пропозиція товару. У цьому складається зміст розхожого твердження «попит породжує пропозицію».

8. Якщо ціни на товари першої необхідності істотно знизяться, люди будуть купувати їх набагато більше, ніж за старими цінами.

9. За економічним змістом надлишок товарів та їх дефіцит можуть виникнути тільки в ринковій системі господарювання.

10. Приходячи на ринок, продавець і покупець керуються протилежними економічними цілями, але завдяки ринковому ціноутворенню і встановленню рівноважних цін знаходять вигідне для обох економічне рішення.

5.4. Проблемні завдання

Завдання 1

Як відомо, у практиці ринкового господарства держава в числі заходів для регулювання ринку достатньо часто звертається до встановлення мінімальних і максимальних цін на визначені товари і послуги. Як це позначається на збалансованості ринку? Які додаткові заходи необхідні в кожному з даних варіантів для підтримки ринкової рівноваги і забезпечення збалансованості попиту і пропозиції?

Завдання 2

Чим можна пояснити динаміку цін при незмінному попиті і пропозиції? Чим визначається рівень цін в умовах збалансованості попиту і пропозиції за обсягами, структурою і номенклатурою?

Завдання 3

В умовах ринкової економіки, при чому не тільки у вітчизняній практиці, але й в індустріально розвинених країнах світу, достатньо поширений бартер. Поясніть економічні причини широкого використання «неринкової» форми обміну в різних економічних умовах.

Наведіть аргументи за бартер і проти, зробіть узагальнення і висновки.

Завдання 4

Дайте економічне пояснення спекуляції. Надайте аргументи за спекуляцію і проти, зробіть загальні висновки.

Завдання 5

Які сегменти національного ринку (з еластичним і нееластичним попитом і пропозицією) повинна в першу чергу регулювати держава?

При рішенні яких мікроекономічних проблем і задач економічної політики уряд повинен враховувати рівень еластичності попиту і пропозиції? Дайте економічні обґрунтування.

6. ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА У РИНКОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ6.1. Робота з основними термінами і категоріями теми.

1. Визначте категорії: витрати виробництва, внутрішні та зовнішні витрати, вмінені витрати, повні витрати.

2. Покажіть розходження між економічними і бухгалтерськими витратами, економічним і бухгалтерським прибутком. Який прибуток є спонукальним мотивом підприємницької діяльності? Що розуміють під «нормальним прибутком» і куди його відносять?

3. Валові, середні і граничні витрати. Методика розрахунку середніх витрат.

4. Постійні і змінні витрати. Короткострокові і довгострокові виробничі періоди. Доведіть, що в довгостроковому періоді усі витрати є змінними.

5. Закон спадаючої віддачі ресурсів.

6. Ефект масштабу. Позитивний і негативний ефекти масштабу та чинники, що їх обумовлюють. Оптимальні розміри підприємства.

Чи можна по динаміці витрат виробництва судити про ефекти масштабу і розраховувати оптимальні розміри підприємства?

6.2. Задача і вправиЗавдання 1

Динаміка обсягів виробництва та загальних витрат фірми:

Обсяг виробництва, тис. виробів	0	1	2	3	4	5	6
Загальні витрати, грн.	0	32	48	82	140	228	352

На основі даних таблиці:

1. Визначте розмір середніх /АС/ і граничних /МС/ витрат.
2. Побудуйте криві АС і МС.

3. Визначте, при якому обсязі виробництва середні витрати є мінімальними.

4. Визначте, при якому обсязі виробництва середні і граничні витрати будуть рівними. На основі аналізу побудованих графіків динаміки середніх і граничних витрат відповісти на такі питання:

5. При яких обсягах виробництва спостерігається позитивний, а при яких - негативний ефект масштабу?

6. Який мінімальний ефективний масштаб виробництва для даної фірми?

Завдання 2

Маючи власні заощадження, Сміт вирішив організувати власну станцію технічного обслуговування автомобілів. Для цього необхідно:

- 40 тис. доларів вкласти в устаткування, термін служби якого - 8 років;
- взяти в оренду приміщення, що обійдеться в 5 тис. доларів за рік;
- найняти робітників з річною зарплатою \$12 тис.;
- щорічно \$20 тис. витратити на матеріали і запчастини;
- свою підприємницьку діяльність він оцінює в 5 тис. доларів у рік.

Валовий доход, на який можна розраховувати, - 72 тис. доларів у рік. Раніше Сміт працював інженером на авторемонтному заводі і одержував річний оклад \$15 тис.

Подоходний податок - 15%.

По строкових вкладах банки виплачують 10% річних.

Розрахуйте очікуваний бухгалтерський і економічний прибуток і визначте, чи є організація даного бізнесу вигідною.

Завдання 3

Фірма несе постійні витрати в розмірі 45 тис. грн. Дані про обсяги виробництва і середні витрати приведені в таблиці:

Обсяг виробництва і середні змінні витрати

Обсяг виробництва, тис. виробів	1	2	3	4	5	6
AVC, тис. Грн.	17	15	15	15	19	29

На основі приведених даних

1. Визначте середні постійні, середні загальні і граничні витрати, побудуйте криві, що відбивають їхню динаміку.

2. Поясніть динаміку граничних витрат.

3. Визначте оптимальний обсяг виробництва.

Завдання 4

На основі приведених у таблиці даних розрахуйте продуктивність праці і її граничний продукт, побудуйте їхні графіки, зробіть аналіз і визначте оптимальну кількість робітників для даного виробництва. У якому випадку можна збільшити чисельність персоналу?

Витрати праці, чол. на тиждень	0	1	2	3	4	5	6
Продукція, од. на тиждень	0	35	80	122	156	177	180

Завдання 5

Кондитерська фабрика, що виготовляє карамель, вибирає одну з трьох виробничих технологій, кожна з яких відрізняється різним сполученням використання праці і матеріальних ресурсів. Дані про технології й обсяги виробництва знаходяться в таблиці:

Обсяг виробництва, т	Технологія «А»		Технологія «Б»		Технологія «В»	
	1	2	3	4	5	6
1	9	2	6	4	4	6
2	19	3	10	8	8	10
3	29	4	14	12	12	14
4	41	5	18	16	16	19
5	59	6	24	22	20	25
6	85	7	33	29	24	32
7	120	8	45	38	29	40

У таблиці наданий місячний обсяг виробництва. Заробітна плата складає 200 грн. за місяць, а ціна одиниці застосованих матеріальних ресурсів /капіталу/ - 400 грн. На основі приведених даних:

1. Визначте, який варіант технології обере фірма при кожному варіанті випуску продукції.
2. Визначте загальні витрати при кожному обсязі виробництва при усіх варіантах технологій.
3. Поясніть: якщо заробітна плата зросте до 250 грн. на місяць, а ціна на матеріальні ресурси не зміниться, чи призведе це до зміни у виборі технології. Визначте, яка технологія для кожного обсягу виробництва буде обрана в зв'язку з ростом заробітної плати.

6.3: Тести:Тест 1

1. Яка з перерахованих умов не дозволяє зробити аналіз дії закону спадаючої продуктивності чинників виробництва:

- а) всі чинники, крім одного, залишаються постійними;
- б) рівень технологій не змінюється;
- в) всі чинники змінюються;
- г) всі одиниці змінних чинників однорідні.

2. Середні загальні витрати виробництва досягають мінімального розміру, коли:

- а) $AVC=TFC$;
- б) $MC=AVC$;
- в) $MC=ATC$;
- г) прибуток буде максимальним;
- д) всі відповіді невірні

3. Якщо AVC скорочуються при зростанні обсягів виробництва, то:

- а) MC теж скорочуються; б) TVC - скорочуються; в) TC - скорочуються;
- г) ATC нижче, ніж AVC; д) MC - нижче, ніж AVC.

4. Економічні витрати містять у собі:

- а) явні і неявні витрати, у тому числі і нормальний прибуток;
- б) тільки явні витрати;
- в) тільки неявні витрати;
- г) тільки бухгалтерські витрати;
- д) усі витрати, за винятком прибутку.

5. За якою формулою розраховуються граничні витрати:

- а) приріст TFC: V виробництва; б) приріст TFC: приріст V виробництва;
- в) приріст TVC: V виробництва; г) приріст TC: приріст V виробництва;
- д) приріст AVC: приріст V виробництва.

6. Яка з наступних формул відбиває загальні витрати виробництва:

- а) $AVC - AFC$; б) $TFC + TVC$; в) $TVC + MC$;
- г) $TC - TVC$; д) $TC - TVC + TFC - MC$.

7. Фірма виготовляє 500 виробів. AVC = 2 грн.. AFC = 1 грн. Загальні витрати фірми складуть:

- а) 3 грн.; б) 1000 грн.; в) 1500 грн.;
- г) 750 грн.; д) не можна визначити за приведеними даними.

8. Якщо фірма збільшить витрати ресурсів на 10%, а обсяг виробництва збільшиться на 15%. то спостерігається:

- а) негативний ефект масштабу; б) зниження прибутку;
- в) позитивний ефект масштабу; г) спадаюча продуктивність.

9. Які з перерахованих видів витрат не приймаються до уваги при прийнятті рішення щодо оптимальних обсягів виробництва:

- а) середні змінні витрати /AVC/;
 - б) бухгалтерські витрати;
 - в) середні постійні витрати /AFC/;
 - г) граничні витрати /MC/;
 - д) неявні витрати.
10. Постійні витрати /TFC/ - це:
- а) витрати на ресурси по ринковим цінам;
 - б) мінімальні витрати виробництва при найбільш сприятливих умовах;
 - в) витрати, що фірма несе навіть у випадку припинення виробництва;
 - г) бухгалтерські витрати;
 - д) неявні витрати фірми.

Тест 2

Визначте приведені нижче твердження як вірні (В) або невірні/Н/:

1. При схваленні рішення про оптимальний обсяг продажу варто враховувати динаміку витрат тільки двох чинників - праці і капіталу.
2. Середні витрати знижуються тільки, коли граничні витрати нижче середніх і досягають мінімального розміру в точці рівності з граничними витратами.
3. Граничні витрати - це максимальні витрати, що фірма може дозволити здійснити при випуску визначеного товару.
4. У калькуляцію бухгалтерських витрат повинні включатися усі витрати фірми, у тому числі і нормальний прибуток.
5. Постійні витрати фірми - це витрати, що не залежать від обсягів випуску продукції і який фірма несе навіть при повному припиненні виробництва.
6. У довгостроковому періоді усі витрати фірми є змінними.
7. Середні постійні витрати скорочуються при зростанні обсягів виробництва.
8. Економічний прибуток, як правило, більше бухгалтерського.
9. Економічні витрати, як правило, більше бухгалтерських.
10. Ефект масштабу виражається в зміні економічних показників, що характеризують господарську діяльність фірми при зростанні обсягів виробництва.

7. МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛІБЕРАЛЬНОГО /ВІЛЬНОКОНКУРЕНТНОГО/ РИНКУ

7.1. Робота з основними термінами і категоріями теми

1. Визначте категорію «досконала конкуренція» і дайте характеристику основних ознак ліберального ринку.
2. Ситуація "Прайс-тейкер". Особливості попиту на продукцію вільноконкурентної фірми.
3. Доходи конкурентної фірми: валовий дохід, середній дохід, граничний дохід, їхня графічна інтерпретація і динаміка.
4. Нульовий економічний і бухгалтерський прибуток.
5. Оптимальний обсяг продажу конкурентної фірми. Методики визначення оптимального обсягу продажу. Максимізація прибутку. Мінімізація збитків.
6. Галузева пропозиція при вільній конкуренції. Методики визначення оптимального обсягу продажу. Динаміка галузевих витрат: галузі з постійними, зростаючими й спадаючими витратами. Галузевий обсяг виробництва в довгостроковому періоді.

7.2. Задача і вправи

Завдання 1

Майстерня, що шие чоловічі сорочки, працює в режимі вільної конкуренції. При постійних витратах 2000 тис. грн. за рахунок зміни кількості зайнятих може бути змінений обсяг випуску, що відбито в таблиці:

Кількість зайнятих, чол.	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Випуск сорочок, шт.	0	50	100	150	220	280	350	420	500	520

Середня місячна заробітна плата - 200 грн. Визначте раціональний обсяг продажу майстерні і рівень прибутковості виробництва, якщо на ринку склалася ціна за сорочку - 10 грн. Як зміниться раціональний обсяг продажу, якщо ціна знизиться до 6 грн.? До 5 грн.?

Завдання 2.

Взуттєва фабрика, що працює в режимі вільної конкуренції, планує почати випуск високоякісних кросовок. Середні змінні витрати на 1 пару складають 40 грн., постійні витрати на освоєння нової продукції - 40 тис. грн. Планується ціна за пару - 80 грн. Яким повинен бути річний випуск, щоб забезпечити беззбитковість виробництва?

Скільки треба випускати кросовок, щоб їхнє виробництво приносило фірмі прибуток?

Завдання 3

У приведеній нижче таблиці утримуються дані про обсяги виробництва і загальні витрати фірми, що працює в умовах вільної конкуренції:

Випуск продукції, од.	0	1	2	3	4	5	6
Загальні витрати, грн.	10	12	16	22	30	40	48

На основі приведених даних:

1. Визначте, який обсяг виробництва вибере фірма при чотирьох можливих варіантах ціни: 3; 5; 7; 9 грн.

2. Розрахуйте, який прибуток одержить фірма при кожному з чотирьох зазначених вище варіантів ціни.

3. Визначте, якою буде рівноважна ринкова ціна, якщо в галузі працює 1000 фірм, аналогічних зазначеній вище і маючих таку ж виробничу функцію при такому попиту на даний товар:

Ціна за од., грн.	3	5	7	9
Обсяг попиту, од.	3000	2000	1500	1000

4. Встановіть, який обсяг продукції буде виробляти кожна з фірм у галузі за розрахованою вами рівноважною ціною.

5. З'ясуйте, яким буде прибуток кожної фірми.

6. Визначте, які тенденції в галузі будуть спостерігатися в довгостроковому періоді - поява нових фірм або відтік із галузі вже зайнятих у ній фірм. Поясніть чому.

Завдання 4

Конкурентна фірма, що робить трикотажні вироби, при загальних постійних витратах у 150 грн. за рахунок зміни використовуваних одиниць змінного ресурсу, ціна за одиницю якого складає 20 грн., може істотно змінювати обсяг випуску футболок, ринкова ціна на які дорівнює 2 грн. Дані про динаміку обсягів виробництва наведені в таблиці:

Використано од. змінного ресурсу	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Випуск виробів, шт.	5	15	30	50	75	95	110	120	125	125

На основі приведених даних:

1. Визначте раціональний обсяг виробництва фірми, зробивши попередньо всі необхідні розрахунки і графічні побудови.

2. Встановіть, як зміниться раціональний обсяг продажу, якщо ринкова ціна на футболки знизиться до 1 грн. 50 коп. Зробіть відповідні зміни /доповнення/ у графіку.

7.3. Тести

Тест 1

1. Яке з перерахованих тверджень означає, що умови вільної конкуренції не виконуються:

- а) фірма знаходиться в рівновазі за умов $MR = MC$;
- б) крива MC перетинає криву ATC у точці, де ATC мінімальні;
- в) крива попиту на продукцію фірми має негативний нахил;
- г) криві ATC і MC мають дугоподібну форму;
- д) крива попиту фірми - горизонтальна пряма.

2. У короткостроковому періоді конкурентна фірма припинить виробництво, якщо:

- а) ціна на товар нижче середніх витрат;
- б) середні постійні витрати вище ціни;
- в) ціна товару нижче рівня середніх змінних витрат;
- г) ціна продукту нижче граничних витрат;
- д) загальний дохід не покриває загальних витрат фірми.

3. Крива пропозиції конкурентної фірми в короткостроковому періоді є:

- а) крива граничних витрат;
- б) лінія ціни;
- в) частина кривої середніх витрат, що знижується;
- г) зростаюча частина кривої середніх витрат;
- д) частина кривої MC , розташована вище кривої AVC .

4. Який із перерахованих ринків більше всього відповідає умовам вільної конкуренції:

- а) цінних паперів;
- б) автомобілів;
- в) природного газу;
- г) металів;
- д) лікарських препаратів;
- е) бензину.

5. Крива попиту на продукцію конкуруючої Фірми:

- а) має негативний нахил;
- б) має позитивний нахил;
- в) горизонтальна пряма при заданому рівні ціни;
- г) вертикальна пряма при заданому обсязі виробництва;
- д) має нахил $1/n$, де n - кількість фірм у галузі.

6. Ріст економічного прибутку в галузі не веде:

- а) до розширення виробництва в діючих фірмах;
- б) до притоку в галузь нових фірм;
- в) до підвищення цін на використовані в галузі ресурси;
- г) до росту ринкових цін у галузі;
- д) до появи сил, що поступово зведуть цей прибуток до нуля.

7. Якщо ринкова ціна на товар недостатня, щоб відшкодувати середні витрати на його виробництво, то фірма повинна:

- а) якомога швидше зупинити виробництво;
- б) встановити обсяг виробництва на рівні, де $P = MC$, якщо $P > AVC$;
- в) впровадити нову технологію до рівня, де $P = TFC$.

8. Економічний прибуток на конкурентному ринку:

- а) відсутній у довгостроковому періоді;
- б) дорівнює нормальному бухгалтерському прибутку;
- в) існує завжди, коли $MR = MC = P$;
- г) існує лише за умов $MR < MC$.

9. Поняття досконалої конкуренції передбачає:

- а) у галузі діє велика кількість фірм;
- б) у галузі виготовляється стандартизована продукція;
- в) велике кількість покупців купує товари за стандартними цінами;
- г) усі продавці і покупці мають повну інформацію про ринок;
- д) усі відповіді вірні;
- е) вірні відповіді а), б), в).

10. Крива пропозиції на довгострокових інтервалах для галузей:

- а) із зростаючими витратами - вертикальна лінія;
- б) із постійними витратами - горизонтальна лінія;
- в) із витратами, що знижуються - має негативний нахил;
- г) із постійними витратами - вертикальна лінія;
- д) усі відповіді вірні;
- е) усі відповіді невірні.

Тест 2

Визначте приведені нижче твердження як вірні /В/ або невірні /Н/:

1. Якщо ринкова ціна в конкурентній галузі постійна, то ніякі зміни обсягу випуску продукції не можуть змінити розміри одержуваного фірмою прибутку.
2. Навіть при повному припиненні виробництва фірма несе певні збитки.
3. У реальній економіці ніколи не було і немає ринків, повною мірою відповідаючих всім умовам досконалої конкуренції.
4. На конкурентному ринку розраховувати на економічний успіх може тільки фірма, що встановлює обсяг виробництва на рівні, при якому граничний прибуток дорівнює граничним витратам.

5. У довгостроковому періоді конкуруючі фірми не одержують економічного прибутку.

6. У довгостроковому періоді кількість виробників у конкурентній галузі залишається постійною.

7. Крива попиту на продукцію конкурентної фірми має негативний нахил.

8. На конкурентному ринку в довгостроковому періоді нормальний прибуток дорівнює нулю.

9. Оптимальним для конкурентної фірми є будь-який обсяг виробництва, що дозволяє максимізувати прибуток і мінімізувати збитки.

10. Правило визначення оптимального обсягу виробництва не залежить від того, яку економічну задачу ставить фірма - одержати максимальний прибуток або звести до мінімуму збитки.

7.4. Проблемні завдання

Завдання 1

Надайте аргументи за вільну конкуренцію і проти, зробіть узагальнення і висновки. Покажіть, хто в найбільшій мірі виграє від вільної конкуренції.

Завдання 2

При всіх економічних перевагах вільної конкуренції загальна логіка економічного розвитку така, що вона послідовно витискується іншими формами організації ринку. Поясніть, чому це відбувається.

Завдання 3

Практично у всіх сучасних закордонних підручниках за курсом "Мікроекономіка", як приклад ринку вільної конкуренції приводиться ринок, на якому в якості продавців виступають фермери. Доведіть, що оцінка фермерського ринку як вільноконкурентного є невірною.

Завдання 4

Поясніть, чому виробники, що працюють в умовах вільної конкуренції, навіть у тому випадку, коли їх індивідуальні середні витрати виробництва будуть значно нижче галузевих, не використовують зниження цін для розширення ринку.

Завдання 5

Яка цінова стратегія і методика розрахунку ціни застосовується фірмами, що працюють в умовах вільної конкуренції?

8. МОНОПОЛІЯ У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ, ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОНОПОЛЬНОГО РИНКУ

8.1. Робота з основними термінами і поняттями теми

1. Визначте сутність монополії, розкрийте економічну природу підприємницької, природної, закритої і природної монополії. Назвіть умови, при яких може існувати монополія. У чому суть «тройкої особливості монополій», про яку писав В.И.Ленін? Яка нова ознака з'явилася у сучасних монополій?
2. Організаційно-економічні форми монополій.
3. Дайте характеристику основних рис монопольного ринку.
4. Особливості попиту і динаміки доходів чистої монополії.
5. Особливості ціноутворення на ринку монополії.
6. Динаміка граничного доходу чистої монополії. Доведіть, що він завжди нижче продажньої ціни товару.
7. Чим керується монополія, визначаючи обсяг випуску продукції?
8. Цінова дискримінація.
9. X-неефективність. Чому витрати монополії вищі, ніж у конкурентних фірм?
10. Показники рівня монополізації ринку: індекс Ларнера, індекс Герфендаля.

8.2. Задача і вправи

Завдання 1

Нижче в таблиці приведена шкала попиту виробника - монополіста і дані про середні витрати виробництва:

Ціна за од., грн.	Обсяг попиту	Середні загальні витрати
100	1	105
83	2	72,5
71	3	60
63	4	52,5
55	5	49
48	6	47,5
42	7	47,14
37	8	48,13
33	9	50
29	10	52,5

Визначте раціональний обсяг виробництва для даного монополіста. Зробіть необхідні графічні побудови.

Завдання 2

Фірма-монополіст має при будь-якому обсязі випуску продукції має граничні витрати, які дорівнюють 4 грн. / $MC=4$ /.

Ціна за од. товару	Попит на ринку «А»	Попит на ринку «В»
10	10	0
9	20	2
8	30	4
7	40	8
6	50	16
5	60	32
4	70	64
3	80	100
2	90	200
1	100	400

На основі приведених даних:

1. Розрахуйте валовий і граничний дохід фірми.
2. Побудуйте графіки граничного доходу, граничних витрат і ринкового попиту монополії.
3. Визначте раціональний обсяг продажу, ринкову ціну і прибуток монополії.
4. Встановіть, як зміниться раціональний обсяг продажу і прибуток монополії, якщо їй вдасться чітко сегментувати ринок. Зробіть відповідні розрахунки і побудови для кожного сегмента ринку.

Завдання 3

На основі даних завдання 3 розрахуйте оптимальний обсяг продажу і економічний прибуток за умов, що дана фірма працює в режимі вільної конкуренції, а граничні витрати виробництва дорівнюють середнім / $ATC = MC$ /.

Завдання 4

Фірма цілком монополізувала виробництво м'яких меблів типу «Куток». Визначте ціну та обсяг випуску даного товару, якщо є така інформація про стан фірми:

$$MR=1000-20V; TR=1000V-10V^2; MC=100+10V, \text{ де } V - \text{ обсяг виробництва.}$$

Ціну позначити буквою «P».

Як зміниться ціна й обсяг випуску, якщо ця фірма буде працювати в умовах вільної конкуренції?

8.3. ТестиТест 11. Прикладом природної монополії є:

- а) ОПЕК - міжнародний нафтовий картель; б) компанія «Інтурист»;
 в) видавництво "Просвіта"; г) Краматорська ТЕЦ;
 д) об'єднання «Продтовари».

2. Цінова дискримінація - це:

- а) різниця в оплаті праці за статтю та віком;
 б) можливість постійного завищення цін на масові товари;
 в) продаж одного й того ж товару за різними цінами різним покупцям;
 г) надмірні торгові націнки на товар за якість обслуговування;
 д) нав'язування додаткових платних послуг населенню.

3. На відміну від конкурентної фірми монополія намагається:

- а) виробляти продукції менше, а ціни встановлювати вище;
 б) максимізувати прибуток;
 в) встановити ціну, що відповідає нееластичному відрізку попиту;
 г) вибрати обсяг виробництва, при якому $P = MR$;
 д) виробляти товарів більше, а ціну встановлювати вище.

4. Більшість ринків в економіці України являють собою:

- а) досконалу конкуренцію; б) нерегульовані монополії;
 в) сполучення конкурентних і монопольних елементів;
 г) регульовані монополії; д) природні монополії.

5. На відміну від конкурентної фірми монополіст:

- а) може призначити на свою продукцію будь-яку ціну;
 б) максимізує прибуток за умов: $MR = MC$;
 в) може виробити будь-який обсяг продукції і продати її по будь-якій ціні;
 г) може вибрати комбінацію обсягів продажу і ціни, що забезпечать максимальний прибуток;
 д) зштовхується з цілком еластичною кривою попиту.

6. Весь споживчий надлишок привласнює фірма, що:

- а) монополізує ринок;
 б) сегментує ринок;
 в) здійснює досконалу цінову дискримінацію;
 г) максимізує валовий дохід; д) дотримується правила: $MR = MC$.

7) Монополія одержує максимальний прибуток у випадку:

- а) $P=MC$; б) $MC=TC$; в) $MR=MC$;
 г) $MR=TC$; д) $P=AVC$; е) $P=TC$.

8. Монополія вважається неефективною, тому що вона:

- а) може збільшувати прибуток за рахунок зниження ціни;
- б) привласнює весь споживчий надлишок;
- в) забезпечує ціну більшу, ніж середні витрати;
- г) діє в умовах: $P > MR = MC$;
- е) усі відповіді вірні;
- ж) усі відповіді невірні.

9. Монополія, що максимізує прибуток, буде знижувати ціну. якщо:

- а) середні витрати знижуються; б) ростуть витрати на рекламу;
- в) $MR = MC$; г) $MR > MC$; д) $MR < MC$;
- е) усі відповіді невірні; ж) усі відповіді вірні.

10. У монополії граничні витрати звичайно нижче ціни. тому що:

- а) ціна менше граничного доходу; б) ціна більше граничного доходу;
- в) граничні витрати нижче середніх; г) граничні витрати більше середніх;
- д) усі відповіді невірні; е) усі відповіді вірні.

Тест 2

Визначте як вірні /В/ або невірні /Н/ такі твердження:

1. Ніяка фірма не захищена від конкуренції. Усі повинні боротися за долар споживача, суспільний імідж і доброзичливе відношення влади. Отже, чиста монополія не існує.
2. Є об'єктивні обставини, що призводять до неминучої появи монополій.
3. Монополія завжди одержує високі прибутки, бо контролює ціну продукту.
4. Монополія одержує надприбуток внаслідок більш високої ефективності в порівнянні з конкурентними галузями.
5. Чиста монополія встановити обсяг виробництва, що забезпечує максимальний прибуток на одиницю продукції.
6. Чим більш прибуткова фірма, тим більше її монопольна сила.
7. Монополіст здійснює цінову політику, а конкурентний виробник - ні.
8. Надлишок ціни над граничними витратами є ринковим засобом сигналізації про потребу в більшому обсязі виробництва.
9. Монополіст отримує надлишковий прибуток за рахунок недовироблення продукції в порівнянні з ринковою потребою.
10. Одержуючи надлишковий прибуток, монополіст перерозподіляє в свою користь частину прибутків усіх прошарків суспільства, у тому числі і капіталістів.

8.4. Проблемні завдання

Завдання 1

Приведіть аргументи за монополію і проти. Зробіть їхній аналіз, узагальнення і висновки.

Завдання 2

Доведіть діалектичний взаємозв'язок монополії і конкуренції. Доведіть, що монополія - результат розвитку конкуренції.

Монополія припускає встановлення повного контролю єдиного виробника за виробництвом і збутом даного товару. Чи означає це, що монополіст цілком звільнений від конкурентної боротьби? Чи приходить йому вести боротьбу з ким-небудь? За що приходить боротися чистому монополісту?

Завдання 3

У роботі «Імперіалізм, як вища стадія капіталізму» В.І. Ленін обґрунтував висновок про "тройку особливостей монополії", яка завжди є контроль за: 1/ виробництвом; 2/ збутом; 3/ ринком сировини. Як, якими економічними засобами встановлюється і забезпечується контроль у всіх цих трьох сферах?

Яку четверту сферу обов'язково беруть під контроль сучасні монополії? Чи можна це визначити як четверту особливість монополії?

Завдання 4

Економіка СРСР у дореформений період мала дуже високий ступінь монополізації. В чому складається генетична, організаційна й економічна специфіка традиційних для вітчизняної економіки монополій?

Завдання 5

На яких рівнях ринкових структур - світовому, національному або локальному /регіональному, місцевому/ вище ступінь монополізації і стабільніше позиції монополій? Доведіть це економічно. Проілюструйте свої докази конкретними прикладами.

9. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ І МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОНОПОЛЬНО-КОНКУРЕНТНОГО РИНКУ І ОЛІГОПОЛІЇ

9.1. Робота з основними поняттями і категоріями теми

1. Визначте категорії: монополістична конкуренція й олігополія.
2. Дайте характеристику структурної організації монополіно-конкурентного ринку і олігополії.
3. Доведіть, що при монополістичній конкуренції ступінь залежності конкурентів один від одного незначний. Обґрунтуйте пріоритетне значення нецінової конкуренції. Розкрийте основні методи нецінової конкуренції: реклама, дизайн, фірмові знаки і марки, диференціація продукту, відновлення асортименту і боротьба за якість, керування попитом, «запланований знос» і ін.
4. У чому сутність сегментації ринку, як вона досягається і що забезпечує фірмам?
5. Раціональний обсяг продажу при монополістичній конкуренції. Чому ціни і витрати не досягають мінімально можливого рівня?
6. Як впливає на розмір витрат, ціни й обсяги продажу реклама?
7. Чому олігополія означає загальну залежність виробників один від одного?
8. Цінова війна: сутність, причини, наслідки.
9. Цінова політика олігополії. Ринкові механізми узгодження цін. «Лідерство в цінах». Чому олігополія забезпечує стійкі ціни?
Коли і при яких умовах ціни на ринку олігополії змінюються?
10. У чому сутність ламаної кривої попиту? Як це впливає на динаміку граничного доходу і визначення раціонального обсягу продажу?

9.2. Задача і вправи

Завдання 1

З усього різноманіття реально виникаючих економічних ситуацій на ринку типовими є наступні п'ять:

- 1) вільна конкуренція;
- 2) чиста монополія;
- 3) олігополія;
- 4) монополістична конкуренція;
- 5) моносонія.

Зробіть таблицю, у стовбцях якої виділені ці типові ситуації, а у рядках приводяться їхні характеристики за такими ознаками:

- а) кількість продавців та покупців на ринку;
- б) рівень контролю ринку і ціни;
- в) цінова конкуренція;
- г) нецінова конкуренція, її основні форми;
- д) економічний прибуток, як він присвоюється (механізм і час, протягом якого він утворюється фірмою);
- е) економічні переваги;
- ж) недоліки;
- з) місце в сучасній економіці, галузі, в яких реально існує дана структура.

Завдання 2

У приведеній нижче таблиці знаходяться дані про обсяги виробництва (Н), ціни на продукцію (Р), загальних змінних (TVC), валових (ТС), загальних середніх (АТС) і граничних (МС) витратах і валовому (TR) і граничному (MR) прибутках визначеної фірми:

V	P	TVC	ТС	АТС	TR	MR	МС
0	200	0	150		0		
1	175	110					110
2			320		300		
3	135		366				
4		250			480		
5	105		445				
6	90	360					

На основі приведених у таблиці даних:

1. Розрахуйте усі відсутні дані і заповніть таблицю цілком. Визначте розмір постійних витрат фірми.
2. Розрахуйте цінову еластичність попиту на продукцію фірми.
3. Визначте раціональний об'єм виробництва для даної фірми, яку максимальний прибуток вона може в цьому випадку одержати.
4. Встановіть, на ринку якого типу працює фірма.
5. З'ясуєте, за який період - короткостроковий або довгостроковий - приведена інформація про діяльність фірми.
6. Зробіть необхідні графічні побудови.

Завдання 3

Дві фірми цілком контролюють галузеве виробництво і мають рівні частки на ринку. Витрати у фірм однакові. У таблиці приведені дані про ціну, обсяг попиту, обсяг випуску і витратах кожної з фірм:

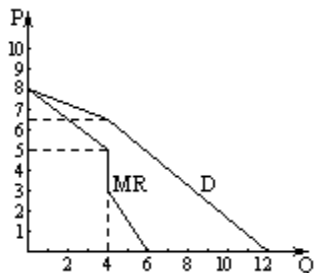
Ціна, грн.	Обсяг попиту	Обсяг вир-ва	Загальні витрати, грн.
10	5	5	45
9	6	6	47
8	7	7	50
7	8	8	55
6	9	9	65

На основі приведених даних:

1. Визначте ринкову ціну й об'єм продажу кожної фірми і галузі в цілому.
2. Зазначте, чи є для фірми сенс знизити ціни у порівнянні з цінами конкурента. Доведіть свій висновок економічно. З'ясуєте, чому фірми в описаній тут ситуації, як правило, не йдуть на зниження цін.

Завдання 4

Наведеному нижче малюнку подані криві попиту і граничного прибутку фірми.

/випуск в од. виробів/

На основі аналізу приведенного графіка:

1. Визначте на якому ринку працює фірма.
2. З'ясуєте, який об'єм продажів і ціну вибере фірма з умовою, що граничні витрати фірми постійні і рівні 3.5 грн.
3. Встановіть, як зміниться об'єм продажу і ціна, якщо граничні витрати підвищаться до 5 грн.
4. Розрахуйте прибуток фірми в кожному з приведених рівноважних варіантів.

9.3. ТестиТест 1

1. У 1994 р. галузь "А" функціонувала в умовах вільної конкуренції і знаходилася в довгостроковій рівновазі. У 1995 р. фірми об'єдналися в галузевий картель. У результаті за підсумками 1995 року картель одержав економічний прибуток на 10 млн.долл. більше, ніж у 1994 р. Це означає, що економічний прибуток картелю за підсумками 1995 р. складає:

- а) менше 10 млн. долл.
- б) більш 10 млн. долл.;
- в) дорівнює 10 млн. долл.;
- г) дорівнює 0;
- д) для відповіді недостатньо інформації.

2. Ринки вільної і монополістичної конкуренції мають загальну рису

- а) випускається диференційована продукція;
- б) на ринках оперує багато продавців і покупців;
- в) кожна фірма має горизонтальну криву попиту на свій товар;
- г) випускаються однорідні, стандартизовані товари;
- д) ринкова поведінка фірм залежить від реакції її конкурентів.

3. У довгостроковому виробничому періоді:

- а) вільноконкурентні фірми мають нульовий економічний прибуток;
- б) конкуруючі монополії мають нульовий економічний прибуток;
- в) вхідні бар'єри для вступу в галузь гарантують у галузі одержання економічного прибутку;
- г) монополії одержують економічний прибуток;
- д) олігополісти одержують економічний прибуток;
- е) усі відповіді вірні;
- ж) усі відповіді невірні.

4. Граничний прибуток не нижче ринкової ціни:

- а) у монополістів;
- б) у конкуруючих монополій;
- в) у учасників картелю;
- г) у олігополій, що не входять у картель;
- д) у досконалих конкурентів;
- е) у будь-якого виробника.

5. Ви знаєте, що якщо Ваша фірма ціни знизить, так зроблять і Ваші конкуренти, якщо Ви ціну підвищите-конкуренти робити цього не стануть. Це означає, що Ваша фірма:

- а) зштовхується з конкуренцією "не на життя, а на смерть";
- б) має "ламаную" криву попиту;
- в) є в галузі ціновим лідером;
- г) знаходиться в стані цінової війни;
- д) найбільше ефективна в галузі.

6. Який із перерахованих товарів не може вироблятися в рамках картельної угоди:

- а) нафта;
- б) сталь;
- в) взуття;
- г) кава;
- д) цукор.

7. Найбільше ймовірно, що учасник картелю може збільшити прибуток:

- а) продаючи товар дешевше інших учасників картелю;
- б) продаючи товар дорожче інших учасників картелю;
- в) збільшуючи об'єм виробництва і продажу;
- г) проводячи активну нецінову конкуренцію;
- д) скорочуючи об'єм виробництва і продажу.

8. Прихильники переваг конкуренції монополій вважають:

- а) конкуренція монополій забезпечує найбільший обсяг продажу;
- б) вільна конкуренція зароджує цінову війну;
- в) конкуруючі монополії продають товари по найнижчих цінах;
- г) конкуруючі монополії краще усіх задовольняють вимоги й індивідуальні запити покупця;
- д) монополістична конкуренція використовує ресурси найбільш раціонально;
- е) усі відповіді вірні;
- ж) усі відповіді невірні;

9. Олігополія - це ринкова структура, де оперує:

- а) велика кількість конкуруючих фірм;
- б) велика кількість фірм, що роблять однорідну продукцію;
- в) невеличке кількість конкуруючих фірм;
- г) невеличке кількість фірм, що роблять диференційовані товари;
- д) тільки один значний виробник;
- е) тільки один значний споживач.

10. Ламана крива попиту для олігополії означає:

- а) розрив у кривій граничних витрат;
- б) розрив у кривій граничного прибутку;
- в) що ціна товару не повинна бути вище граничного прибутку;
- г) що поведження фірм у галузі неоптимально;
- д) що неможливо визначити оптимальний обсяг продажу.

Тест 2

1. У довгостроковому періоді економічний прибуток одержують:

- а) тільки вільноконкуруючі фірми;
- б) тільки чисті монополісти;
- в) тільки природні монополії;
- г) олігополія;
- д) олігополисти, об'єднані в картель;
- е) чисті монополії й олігополії;
- ж) конкуруючі монополії.

2. При якій умові буде досягнутий оптимальний обсяг виробництва:

- а) $P=MC$; б) $P=AVC$; в) $P=MR$; г) $MR=MC$;
- д) $MR=TC$; е) $TK=TC$; ж) Всі відповіді невірні.

3. Який прибуток, на Ваш погляд, є нормальним:

- а) забезпечуючий перевищення прибутків фірми над її витратами;
- б) забезпечуючий підприємцю комфортне життя;
- в) приваблюючий в галузь нових виробників;
- г) достатня для утримання виробника в галузі;
- д) побуждаюча виробника покинути галузь;
- е) усі відповіді невірні;
- ж) усі відповіді вірні.

4. Крива загальних середніх витрат має вид дугоподібної кривої:

- а) для вільноконкурентної фірми;
- б) для чистої монополії;
- в) для конкуруючих, монополій;
- г) для будь-якої фірми;
- д) для олігополій, об'єднаних у картель;
- е) усі відповіді невірні;
- ж) усі відповіді вірні.

5. Який з перерахованих продуктів не може вироблятися в рамках легального картелю:

- а) пшениця;
- б) хліб;
- в) автомобілі;
- г) мючі засоби;
- д) цукор;
- е) пральні машини;
- ж) цигарки.

6. Чиста монополія може продати 10 одиниць продукції по ціні 100 грн., але продажу 11 одиниць потребує зниження ціни до 99 грн. Яким буде граничний прибуток при збільшенні обсягу продажу із 10 до 11 одиниць даного товару:

- а) 100 грн.;
- б) 99 грн.;
- в) 89 грн.;
- г) 70 грн.;
- д) 1089 грн.

7. Якщо MC перевищує ATC при обсязі виробництва, що максимізує прибуток фірми, то фірма:

- а) одержує економічний прибуток;
- б) не припинить виробництво;
- в) збільшить обсяг продажу;
- г) відшкодує усі свої витрати;
- д) усі відповіді невірні;
- е) усі відповіді вірні.

8. Як природну монополію можна визначити:

- а) Ощадний банк України;
- б) АТ «НКМЗ»;
- в) Краматорську фірму «Меблі»;
- г) будь-який хлібозавод;
- д) будь-яку міську ТЕЦ;
- е) кіностудію «Укртелефільм».

9. Монополія випускає і продає такий обсяг продукції, при якому $MR=180$ грн., $MC=100$ грн. $ATC=200$ грн. Щоб одержати максимальний прибуток, фірма повинна:

- а) підвищити ціну і збільшити обсяг виробництва;
- б) підвищити ціну і зменшити обсяг виробництва;
- в) підвищити ціну і зберегти старий обсяг випуску;
- г) знизити ціну і збільшити обсяг випуску;
- д) знизити ціну і зменшити обсяг виробництва;
- е) нічого не змінювати.

10. У галузі функціонує 1000 фірм. У всіх фірм граничні витрати /МС/ при випуску 5 од. – 5 грн. Яким буде галузевий обсяг випуску продукції, якщо ціна даного товару дорівнює 5 грн.:

- а) не більш 5000 од.;
- б) 5000 од.;
- в) від 5000 до 6000 од.;
- г) від 6000 до 7000 од.;
- д) 7000 од.;
- е) більш 7000 од.;
- ж) для відповіді недостатньо даних.

9.4. Проблемні завдання

Завдання 1

Зробіть аналітичне співставлення монополістичної конкуренції з вільною конкуренцією і ринком, що контролює чиста монополія. Надайте аргументи за конкуренцію монополій і проти, зробіть висновки й узагальнення.

Завдання 2

Достатньо часто в популярних виданнях і публіцистиці рекламу називають «двигуном прогресу». Ми сьогодні стали свідками бурхливого розвитку реклами і боротьби, що йде навколо реклами на телеканалах. Надайте аргументи за рекламу і проти, дайте економічний аналіз її результатів, зробіть узагальнення і загальну оцінку реклами, її місця і ролі в ринковому господарстві.

Завдання 3

Як показує світовий досвід розвитку ринкових структур, олігополія формується в галузях, що роблять технічно складну продукцію і мають високий технологічний рівень. Поясніть це явище. Надайте аргументи за олігополію і проти, зробіть узагальнення, дайте економічну оцінку олігополії.

Завдання 4

Досвід останніх років показує, що в багатьох індустріально розвинених країнах галузі, у яких працює декілька значних фірм /2-5/, домагаються від уряду статусу легального картелю. Поясніть, які економічні переваги дає такий статус і чого насправді домагаються олігополістичні компанії.

Завдання 5

Ви вже вивчили всі економічні типи організації ринкових структур. На основі економічного аналізу покажіть, яка з цих структур у найбільшій мірі відповідає інтересам споживача, виробника і суспільства в цілому. Який варіант організації ринкової структури з цих позицій є для національної економіки оптимальним?

10. ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ І МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ РЕСУРСІВ

10.1. Робота з основними термінами і категоріями теми

1. Дайте визначення ринку ресурсів, визначте його основні функції в ринковій економіці.
2. Доведіть похідний характер попиту на ресурси, розкрийте чинники, що визначають динаміку попиту на ресурси і рівень його еластичності. Доведіть, що еластичність попиту на ресурси нижче, ніж на готові товари.
3. Граничний продукт ресурсу, його грошовий вираз.
4. Граничні витрати ресурсів.
5. Економічні оцінки використання ресурсів: правило притягнення ресурсів у виробництво, правило мінімізації витрат, правило максимізації прибутку.
6. Ринкові пропозиції і попит на працю, їхня модифікація в умовах вільної конкуренції і монополії.
7. Рівноважна ставка заробітної плати. Номінальна і реальна заробітна плата. Мінімальний рівень заробітної плати. Основи диференціації оплати праці.
8. Аналіз інвестиційних рішень, необхідність їхньої дисконтированія.

10.2. Задача і вправи

Завдання 1

У галузі працює 100 однакових фірм, що мають рівний по розмірам граничний продукт праці в грошовому вираженні /MRTT/. Розрахуйте і внесіть у приведену нижче таблицю дані про ринковий попит на працю:

Кількість зайнятих на одній фірмі,	MRPT., грн.	Ринковий попит на працю, чол.	Ставка зар.плати, грн.	Ринкова пропозиція праці, чол.
1	15		15	850
2	14		14	800
3	13		13	750
4	12		12	700
5	11		11	650
6	10		10	600
7	9		9	550
8	8		8	500

На основі даних таблиці:

- 1) Побудуйте криві попиту і пропозиції даного виду праці і визначте рівноважну ставку заробітної плати, визначте загальне кількість зайнятих.
- 2) Обґрунтуйте, як зміниться кількість зайнятих робітників, якщо держава встановить мінімальну оплату праці на рівні 12 грн.

Завдання 2

У приведеній нижче таблиці утримуються дані про динаміку граничних продуктів праці /MRP_т/ і капіталу /MRP_к/ у грошовому виразі і їхній фізичний обсяг /відповідно, MPT і MPK/. Фірма одержує обидва ці ресурси на конкурентних ринках, так що, незалежно від обсягу покупок, ціна праці дорівнює 2 грн., а одиниці капіталу – 3 грн.

Використано одиниць праці	MP праці	MRP _т , грн.	Використано одиниць капіталу	MP _к	MRP _к , грн.
1	10	5,0	1	21	10,5
2	8	4,0	2	18	9,0
3	6	3,0	3	15	7,5
4	5	2,5	4	12	6,0
5	4	2,0	5	9	4,5
6	3	1,5	6	6	3,0
7	2	1,0	7	3	1,5
8	1	0,5	8	2	1,0

На основі приведених в таблиці даних:

1. Визначте тип ринку, на якому працює дана фірма і ціну, по якій вона продає свою продукцію.

2. Розрахуйте обсяг виробництва, при якому фірма одержує максимальний прибуток, розмір прибутку, скільки одиниць праці і капіталу при цьому обсязі виробництва повинна застосувати фірма.

Завдання 3

Прокатна фірма приймає рішення про розширення парку автомобілів і припускає придбати два нових автомобілі по ціні 8000 грн. за кожний. Річна орендна плата складає 2000 грн., всі експлуатаційні витрати несе орендар. Після 4 років використання в прокатному сервісі автомобіль можна продати на ринку держаних автомобілів за 4000 грн.

Розрахуйте, чи вигідний даний інвестиційний проект, якщо норма банківського відсотка = 10% річних, 18% річних.

Який прибуток одержить фірма при кожному варіанті банківського відсотка?

Завдання 4

Фірма випускає товар "А", використовуючи для його виробництва ресурс «С». Який вплив на попит або еластичність попиту на ресурс «С» скажуть такі обставини:

1. Ріст попиту на товар «А».
2. Ріст цін на ресурсозамінювач «Д».
3. Поява нових ресурсів, спроможних замінити у виробництві "С".
4. Зниження попиту на товар «А».

10.3. ТестиТест 1

1. Щоб одержати максимальний прибуток, конкурентна фірма повинна наймати додаткових робітників у випадку, якщо:

- а) загальний виторг менше загальних витрат;
- б) грошове вираження граничного продукту праці менше зарплати;
- в) розмір граничного продукту росте;
- г) розмір граничного продукту скорочується;
- д) грошове вираження граничного продукту більше зарплати.

2. Що з перерахованого можна віднести до виробничих економічних ресурсів:

- а) грошовий капітал;
- б) засоби виробництва;
- в) відсоток;
- г) прибуток;
- д) споживчі товари;

3. Якщо граничні продукти в грошовому численні всіх застосованих фірмою ресурсів їхнім цінам, то:

- а) фірма має мінімальні витрати;
- б) фірма одержує максимальний прибуток;
- в) фірма одержує максимальний прибуток при мінімальних витратах;
- г) не досягнутий оптимальний обсяг виробництва;
- д) є резерви виробничих потужностей.

4. Попит на ресурс залежить:

- а) від ціни даного ресурсу ;
- б) від ціни товару, виробленого з цього ресурсу;
- в) від цін ресурсів - замінників; г) від цін ресурсів, що доповнюють;
- д) усі відповіді невірні; е) усі відповіді вірні.

5. Фірма одержує максимальний прибуток, продаючи товар по 2 грн. і купуючи ресурс по 10 грн. Це означає, що ціна граничного продукту даного ресурсу дорівнює:

- а) 2 грн.;
- б) 5 грн.;
- в) 10 грн.;
- г) 20 грн.;
- д) для відповіді недостатньо інформації.

6. Для фірми, максимізируючої прибуток, зарплата не буде співпадати з ціною граничного продукту, якщо:

- а) фірма є монополістом у виробництві даного товару;
- б) фірма є монополістом на ринку праці;
- в) робітники організовані в профспілку;
- г) робітники не організовані в профспілку;
- д) використовується дешева праця іммігрантів.

7. При інших рівних умовах земельна рента росте, якщо:

- а) росте попит на землю; б) знижується попит на землю;
- в) ціна землі падає; г) пропозиція землі росте;
- д) усі відповіді вірні; е) усі відповіді невірні.

8. У порівнянні з конкурентними фірмами монополії будуть:

- а) сплачувати велику зарплату і наймати більше робітників;
- б) сплачувати велику зарплату і наймати менше робітників;
- в) сплачувати меншу зарплату і наймати менше робітників;
- г) сплачувати меншу зарплату і наймати більше робітників;
- д) сплачувати меншу зарплату і наймати стільки ж робітників.

9. Крива попиту на працю для конкурентних Фіrm:

- а) збігається з кривою граничних витрат на оплату праці;
- б) збігається з кривою граничного продукту праці;
- в) збігається з кривою ціни граничного продукту праці;
- г) збігається з кривою граничних витрат виробництва товару;
- д) є пряма, що відбиває абсолютно еластичний попит.

10. Попит на працю не залежить:

- а) від попиту на кінцеві продукти даної праці;
- б) від співвідношення граничних продуктів праці й інших ресурсів;
- в) від технології виробництва;
- г) від динаміки номінальної заробітної плати, обумовленої інфляцією;
- д) усі відповіді вірні;
- е) усі відповіді невірні.

Тест 2

Визначте приведені нижче твердження як вірні /В/ або невірні /Н/:

1. Ринкове встановлення заробітної плати призводить до того, що всі шахтарі, незалежно від того, на яких вугільних шахтах вони працюють, одержують однакову заробітну плату.
2. Вільноконкурентні фірми максимізують прибуток тоді, коли вони наймають таку кількість робітників, при якій граничний продукт праці в грошовому вираженні дорівнює ставці заробітної плати.
3. Попит на кінцеві товари є похідним від попиту на ресурси.
4. Фірми-монополії є монопсоністами на ринку праці.
5. Так як монополії наймають набагато більше робочих, чим конкурентні фірми, і мають справу з кривою галузевої пропозиції праці, їм припадає сплачувати робітником більш високу заробітну плату.
6. Вільноконкурентні фірми є «прайс-тейкерами» на ринку праці.
7. Крива ринкової пропозиції праці завжди має позитивний нахил.

8. Якщо роздрібні ціни на товари і послуги ростуть швидше номінальної заробітної плати, то рівень життя найманих робітників знижується.

9. Якщо державою будуть введені мінімальні ставки оплати праці, це призведе до зниження кількості зайнятих тільки в тих галузях, де попит на працю є еластичним.

10. Реальна ставка банківського відсотка не може бути негативним розміром. Вклад грошей у банк гарантує якщо не ріст їх, так щонайменше цілість у попередньому розмірі.

10.4. Проблемні завдання

Завдання 1

Надайте аргументи за введення державою мінімальної ставки оплати праці і проти. Зробіть узагальнення і висновки.

Завдання 2

Борисенко Петро Сергійович, що береже усі свої вільні кошти у банці на умовах виплати 20% річних, вирішив зробити підписку на газету при таких умовах підписки:

- підписка на 6 міс. коштує 6 грн. 50 коп.;
- підписка на 1 рік коштує 12 грн.;
- підписка на 2 роки коштує 22 грн.

Який варіант підписки для даного громадянина є найбільше вигідним? Розрахуйте реальну ціну найбільш вигідного, із Вашої точки зору, варіанта підписки.

Завдання 3

Поясніть, чому підприємці практично завжди намагаються наймати мінімально можливу кількість робітників, навіть якби їхня більша кількість обходилася дешевше.

Завдання 4

В даний час Україна, здійснюючи ринкове реформування економіки, дійшла практично по всім видам ресурсів і товарів на рівень світових цін і тільки оплата труда багаторазово відстає від світових стандартів. Як це позначається на динаміку реальних доходів і рівня життя населення? Якими причинами, на Ваш погляд, можна пояснити низьку оплату праці у вітчизняній економіці? Як довго дана тенденція може існувати?

11. РИНОК ГРОШЕЙ

11.1. Робота з основними поняттями та категоріями теми

1. Дати визначення грошей та їх головних функцій.
2. Виявити чинники, що впливають на попит та гроші.
3. З'ясувати, що обумовлює рівень пропозиції грошей.
4. Визначити, яким чином ринок грошей приводиться до рівноважного стану.
5. Виявити роль, яку виконують банківські резерви.
6. Розкрити поняття грошового мультиплікатора.
7. Визначити механізм грошового збільшення (зменшення) грошової маси внаслідок видачі банківських позик.

11.2. Задача і вправи.

Завдання 1

Припустимо, що попит на гроші для угод складає 10% номінального обсягу ВВП, пропозиція грошей складає 450 млрд. дол., а попит на гроші з боку активів наведені в таблиці:

Ставка відсотку	Попит на гроші з боку активів
14	100
13	150
12	200
11	250

Якою буде рівноважна ціна грошей, якщо номінальний обсяг ВВП складе 3000 млрд. дол. Як вона зміниться, якщо національний обсяг ВВП залишиться без змін, а швидкість обігу грошей збільшиться вдвічі при зменшенні пропозиції до 400 млрд. дол.?

Завдання 2.

Припустимо, що зв'язок між ставкою відсотку та величиною попиту на гроші має вигляд:

$$i = 20 - 2M$$

де i - ставка відсотка(%)
 M - кількість грошей(трлн. дол.)

Визначте, якою буде величина ставки відсотку, якщо попит на гроші дорівнює 5 трлн. дол.? Припустимо, що обсяг ВВП збільшився. Чи зміниться залежність між i та M ? Якщо так, то в якому напрямку?

11.3. ТестиТест 1

1. M_1 складається з:

- а) металевих та паперових готівкових грошей та чекових вкладів;
- б) металевих та паперових готівкових грошей та строкових вкладів;
- в) металевих та паперових готівкових грошей та всіх банківських депозитів;
- г) всі гроші та "майже гроші".

2. Попит на гроші для угод змінюється таким чином:

- а) зростає при підвищенні банківського відсотку;
- б) зростає при зниженні банківського відсотку;
- в) зменшується при зростанні номінального обсягу ВВП;
- г) зменшується при зниженні номінального обсягу ВВП.

3. Яка з попередніх відомостей буде вірною, якщо змінюється попит на гроші з боку активів?

4. Якщо гроші для угод роблять 5 обертів на рік, то кількіть грошей, необхідних для обслуговування обігу:

- а) в 5 раз більше номінального обсягу ВВП;
- б) складає 20% номінального обсягу ВВП;
- в) дорівнює відношенню: 5/номінальний обсяг ВВП;
- г) дорівнює відношенню: 20%/5.

5. Якщо номінальний обсяг ВВП складає 4000 млрд. дол., а обсяг угод складає 800 млрд. дол., то:

- а) попит на гроші з боку активів складає 3200 млрд. дол.;
- б) загальний попит на гроші складає 4800 млрд. дол.;
- в) кожний долар обертається 5 раз на рік;
- г) попит на гроші з боку активів складає 4800 млрд. дол..

6. Норма обов'язкових резервів:

- а) є засобом обмеження грошової маси;
- б) є засобом, що попереджує вилучення вкладів;
- в) складає середню величину маси грошей, що необхідна для задоволення потреб населення;
- г) є сумою, на яку фактичні резерви банку перевищують його обов'язкові резерви.

7. Якщо норма обов'язкових резервів складає 100%, то величина грошового мультиплікатору дорівняє:

- а) 0; б) 1; в) 10; г) 100.

8. Якщо номінальний обсяг ВВП скоротився, то:

- а) зменшиться попит на гроші з боку активів;
- б) зросте попит на гроші для угод та загальний попит на гроші;
- в) зменшиться попит на гроші для угод та загальний попит на гроші;
- г) загальний попит на гроші не зміниться.

9. В банк внесено депозит на суму 100 грн. Якщо резервна норма складає 25%, сума кредитів, що може надати банк, зростає на:

- а) 75 грн.;
- б) 100 грн.;
- в) більш, ніж на 300 грн.;
- г) 300 грн.

10. Якщо норма обов'язкового резерву складає 30%, а банківська система має резерви в 15 млн. дол., то загальне збільшення грошей в економіці може скласти:

- а) 10,5 млн. дол.;
- б) 15 млн. дол.;
- в) 35 млн. дол.;
- г) 50 млн. дол.

12. СИСТЕМА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКОВИХ МЕХАНІЗМІВ

10.1 Робота з основними поняттями і термінами теми

1. Розкрийте сутність державного регулювання ринкових механізмів, визначте основні цілі і задачі втручання держави в економіку.

2. Розкрийте сутність суспільних і квазисуспільних благ, особливості попиту і пропозиції, визначте раціональний обсяг виробництва суспільних благ.

3. Ефекти переливу, ринок прав на побічні ефекти, державне і ринкове регулювання. Теорема Коуза.

4. Антимонопольне регулювання економіки: сутність, цілі, задача, проблеми практичного застосування антимонопольних законів.

5. Економічні методи регулювання конкуренції: торгова і митна політика, оподаткування, регулювання цін.

6. Патентні закони і винятки з антимонопольних законів.

7. Захист прав споживача, соціальне регулювання в інтересах суспільства, їхні економічні наслідки.

12.2 Задача і вправи

Завдання 1

У приведеній нижче табл.1 приводиться індивідуальний попит трьох споживачів на товар, що є суспільним благом, у табл.2 - дані про пропозицію цього ж товару.

Таблиця 1

Споживач А		Споживач Б		Споживач В	
Ціна	Попит	Ціна	Попит	Ціна	Попит
8	0	8	1	8	0
7	0	7	2	7	0
6	0	6	3	6	1
5	1	5	4	5	2
4	2	4	5	4	3
3	3	3	6	3	4
2	4	2	7	2	5
1	5	1	8	1	6

Таблиця 2

Ціна, долл.	Обсяг проп.
19	10
16	8
13	6
10	4
8	3
6	2
4	1

На основі приведених даних розрахуйте суспільний попит на дане суспільне благо, побудуйте його графік і визначте оптимальний обсяг виробництва даного суспільного блага.

Завдання 2

У приведеній нижче таблиці знаходяться дані про витрати і загальні економічні результати 4 різноманітних природоохоронних програм:

Програма	Загальні витрати, тис.грн	Загальний економічний ефект, тис.грн.
"А"	3	7
"Б"	7	12
"В"	12	16
"Г"	18	19

На основі даних таблиці визначте, яку з запропонованих програм варто вибрати, обґрунтуйте свій вибір відповідними економічними розрахунками.

Завдання 3

У 1986 р. компанія «Pepsi C°», що контролювало 28% ринку безалкогольних напоїв у США, зробила заявку на об'єднання з компанією «Seven UP C°», на частку якої припадало 7% ринку безалкогольних напоїв. У 1987 р. компанія «Coca-Cola» робить заявку про бажання придбати компанію «Dr. Pepper», дві ці компанії контролювали, відповідно, 39 і 7% ринку безалкогольних напоїв США.

Обидва проекти про злиття були заборонені урядом США, як суперечні антимонопольному законодавству.

Оцініть справедливість і правомірність заборони на злиття.

12.3 ТестиТест 11. Головна задача держрегулювання ринкових механізмів:

- а) забезпечити стабільну ринкову кон'юнктуру;
- б) підтримати економічну активність виробників;
- в) домогтися справедливого розподілу суспільного продукту;
- г) забезпечити стабільний економічний ріст;
- д) забезпечити політичну стабільність у суспільстві.

2. Суспільні блага відрізняються від приватних тем. що вони:

- а) подільні і знаходяться в суспільному користуванні;
- б) знаходяться в індивідуальному користуванні;
- в) подільні і знаходяться в індивідуальному користуванні;
- г) подільні і не знаходяться в суспільному користуванні;
- д) неподільні і не знаходяться в індивідуальному користуванні.

3. Неконкурентність і невиключність є характеристиками:

- а) товарів першої необхідності;
- б) будь-яких товарів;
- в) суспільних благ;
- г) дефіцитних товарів;
- д) чинників виробництва;
- е) недоброякісних товарів.

4. Якщо держава встановить на визначений товар ціну нижче рівноважної, то:

- а) утворюється надлишок товару;
- б) виникає дефіцит товару;
- в) підвищується якість товару;
- г) виробництво товару припиниться;
- д) на ринку даного товару встановиться рівновага.

5. Якщо попит на товар абсолютно нееластичний, а держава встановить на даний товар акцизний збір у 1 грн., то ціна:

- а) підвищиться на 1 грн.;
- б) знизиться на 1 грн.;
- в) не зміниться;
- г) підвищиться менше, ніж на 1 грн.;
- д) підвищиться більше, ніж на 1 грн.

6. Що з перерахованого нижче не є суспільним благом:

- а) поліція;
- б) електроенергія;
- в) маяки;
- г) оборона країни;
- д) пожежна охорона;
- е) вуличне освітлення.

7. Яка з перерахованих мір не відноситься до регулювання природних монополій:

- а) антимонопольне законодавство;
- б) державне підприємництво;
- в) дотації і субсидії;
- г) встановлення фіксованих цін на товари і послуги;
- д) нормування рентабельності у відповідних галузях.

8. Дії держави по захисті прав споживачів ведуть:

- а) до посилення конкуренції на національному ринку;
- б) до ослаблення конкуренції на національному ринку;
- в) до зниження витрат виробництва;
- г) до росту обсягів виробництва і пропозиції товарів;
- д) до посилення конкуренції з боку імпортованих товарів.

9. Посиленню конкуренції в національній економіці сприяють:

- а) закон про зайнятість населення;
- б) патентне право;
- в) антимонопольне законодавство;
- г) закони про профспілки;
- д) рекламне законодавство.

10. Головна задача митної політики держави:

- а) захист інтересів вітчизняних споживачів;
- б) захист інтересів вітчизняних виробників;
- в) поповнення бюджету;
- г) регулювання цін на товари і послуги;
- д) регулювання конкуренції на національному ринку.

12.4. Проблемні завдання

Завдання 1

Що загального й у чому є різниця між «суспільними» і «квазисуспільними» благами? Поясніть, чому суспільний прогрес супроводжується ростом частки суспільних і квазисуспільних благ у загальному обсязі суспільного виробництва. Чи можуть приватні структури займатися виробництвом суспільних благ?

Завдання 2

Чи можуть зовнішні ефекти регулюватися без втручання держави, на основі чисто ринкових механізмів? Поясніть сутність теореми Коуза, її обмеження, надайте приклади.

Завдання 3

Які найбільше істотні проблеми виникають у практиці антимонопольного законодавства? Чи можна в сучасних умовах досягти повної демонополізації економіки?

Завдання 4

Не оспарюючи необхідності антимонопольного регулювання економіки, багато економістів висловлюють побоювання про те, що послідовне і жорстке застосування антимонопольних законів може стати причиною деіндустріалізації економіки. Погроза ця стосовно до вітчизняної економіки багаторазово посилюється. Поясніть, чи є об'єктивні підстави таких побоювань і чому вітчизняна економіка особливо уразлива в даному плані.

Завдання 5

За оцінкою експертів реалізація законодавчих мір, спрямованих на забезпечення безпеки населення, у розрахунку на 1 врятоване людське життя зажадала додаткових витрат у таких розмірах:

- встановлення індивідуальних ременів безпеки в автомобілях - 27 тис.долл.;
- встановлення утоплюємих рульових колонок в автомобілях-100 тис.долл.;
- заборона на використання біологічних кормових добавок у раціоні значної рогатої худоби - 132 млн.долл.;
- заборона на використання диоксинів та розчинників на ґрунті - 3,5 млрд.долл.

Оцініть соціально-економічну доцільність проведення даних програм. Прокоментуйте твердження «При встановленні стандартів безпеки для продуктів враховується і ціна людського життя».

13. ТОВАРНО-ТОРГОВАЯ ІНФРАСТРУКТУРА РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

13.1. Робота з основними поняттями і термінами теми

1. Що являє собою товарно-торгова інфраструктура ринкової економіки? Перерахуйте галузі, що входять в її склад.
2. Визначте поняття: торгівельний бізнес, торгівельний прибуток, торгівля, оптова торгівля, роздрібна торгівля.
3. Витрати обігу, їхня структура і динаміка, чисті і додаткові витрати обігу.
4. Функції оптової торгівлі в сучасній економіці. Основні форми оптової торгівлі: товарна біржа, постачальницько-збутові підрозділи фірм, оптовики-комісіонери, оптовики-купці, брокери і брокерські контори. Додаткові послуги в оптовій торгівлі.
5. Товарна біржа, її функції. Види біржових угод: угоди на наявний товар, форвардні угоди, ф'ючерсні контракти, угоди з опціоном, хеджування, торгівля опціонами.
6. Оптові ринки, ярмарки, виставки-продажі, аукціони.
7. Основні форми роздрібної торгівлі: універсальна і спеціалізована торгівля, магазини-склади і магазини-демзали, торгівля по каталогах і попередніх замовленнях, самообслуговування, часткове і повне обслуговування покупців. Фірмова торгівля, торгівля вразнос і вдома, кооперативна торгівля.
8. Суспільства тримачів привілеїв.
9. Форми організації торгового бізнесу.

13.2. Задача і вправи

Завдання 1

Промисловий капітал дорівнює 1200 млн.долл., створений ім економічний прибуток становить 360 млн.долл. Визначте розмір торгового капіталу, зайнятого реалізацією продукції, якщо в результаті розподілу створеного економічного прибутку між промисловим і торговим бізнесом середня норма прибутку склала 25%. Витрати обігу в увагу не приймаються.

Завдання 2

Взуттєва фірма середніх розмірів сама займається реалізацією продукції і одержує сумарний річний прибуток 20%. Частка капіталу фірми, зайнятого в торгівлі, - 10% із всіх інвестицій компанії.

Мережа універсальних магазинів запропонувала компанії взяти на себе реалізацію продукції з умвою, що оптова скидка складе 25% від прибутку.

Чи вигідна дана пропозиція фірмі-виробнику, якщо за рахунок звільнення коштів із торгівлі і скорочення часу збуту готової продукції швидкість обороту капіталу зростає в 1,5 рази? Як зміниться норма прибутку виробника взуття у випадку, якщо дана пропозиція буде прийнята?

Завдання 3

Промисловий капітал 10000 грош.од., створений ім економічний прибуток - 3000 од., додаткові витрати на реалізацію продукції - 2000 од. Як зміниться загальний розмір капіталу в сфері обігу і норма прибутку промисловця, якщо реалізація його продукції буде доручена спеціалізованому торговому підприємцю з капіталом 1000 од.?

Завдання 4

Промисловий капітал - 850 млрд.долл., створений ім економічний прибуток - 228 млрд.долл., торговельний капітал, зайнятий реалізацією продукції, - 170 млрд. долл., що включають витрати на рекламу в сумі 24 млрд.долл. Розрахуйте промисловий і торговельний прибуток. Поясніть, за рахунок яких джерел відшкодовуються витрати на рекламу.

Завдання 5

Сукупний суспільний капітал, зайнятий у торговому бізнесі, здійснює 2 оберти за рік і забезпечує прибуток у 10%.

Індивідуальний капітал власника мережі вдало розташованих «Універсамів» здійснює 3 оберти за рік, а власника мережі підприємств швидкого харчування - 4 оберти за рік. Визначте їхню річну норму і масу прибутку, якщо кожний із них володіє капіталом у 20 млн.долл. Який механізм утворення надлишкового прибутку в торгівлі?

Завдання 6

Парфумерна фірма, що контролює ринок, продає 1 млн. флаконів туалетної води за ціною 25 долл., причому економічний прибуток у ціні одиниці продукції складає 2,5 долл. Керівництво фірми доручило маркетинговій службі розробити заходи, націлені на поліпшення економічного стану фірми. У результаті були запропоновані 3 варіанти дії фірми:

- 1 варіант - передбачає зниження ціни на 1 долл., що без яких-небудь додаткових витрат дозволить збільшити виробництво до 1.5 млн. флаконів за рік;
- 2 варіант - припускає проведення активної рекламної кампанії, що зажадає витрат у 1 млн.долл. і дасть такий же приріст обсягу продажуів без зниження ціни;
- 3 варіант - припускає змінити дизайн продукції, що зажадає витрат у 1 млн.долл., але дозволить продавати стару кількість товару по ціні 26 долл. за флакон.

Який із запропонованих варіантів цінової політики є, на Ваш погляд, економічно найбільш доцільним? Зробіть необхідні розрахунки й обґрунтуйте свій висновок.

13.3. ТестиТест 11. Витрати на рекламу варто віднести:

- а) до загальних постійних витрат фірми;
- б) до змінних виробничих витрат;
- в) до додаткових витрат обігу;
- г) до чистих витрат обігу;
- д) до внутріфірмових накладних витрат.

2. Торгівельний бізнес у порівнянні з промисловим підприємством:

- а) приносить більш високий прибуток;
- б) забезпечить менший прибуток;
- в) гарантує рівний з промисловцем прибуток;
- г) характеризується більшим ступенем економічного ризику;
- д) є менш ризикованим, чим виробничий бізнес.

3. Джерелом торгового прибутку є:

- а) надбавка до ціни;
- б) частина прибутків покупців;
- в) обіг витрат обігу;
- г) оптова знижка, яку дає виробник товару;
- д) підприємницька активність бізнесмена-торгівельника.

4. Найбільше важливим конкурентним чинником у торгівлі є:

- а) місце розташування торгових точок;
- б) зовнішнє оздоблення і дизайн торгових підприємств;
- в) культура і якість обслуговування;
- г) номенклатура та асортимент товарів;
- д) додаткові послуги покупцям.

5. Що з перерахованого не ставиться до форм оптової торгівлі:

- а) ярмарки;
- б) біржа;
- в) супермаркети;
- г) постачальницько-побутові відділи промислових корпорацій.

6. Яка з перерахованих характеристик не приймається в увагу при визначенні
торгової угоди як оптової або роздрібної:

- а) суб'єкти угоди;
- б) фізичний обсяг угоди;
- в) цільове призначення покупки;
- г) ціна товару;
- д) місце заключення угоди.

7. Що з перерахованого не ставиться до додаткових витрат обігу:

- а) транспортні витрати;
- б) витрати на збереження товарів;
- в) розфасовування товарів;
- г) рекламні витрати;
- д) пакування.

8. Які з перерахованих форм роздрібно́ї торгівлі мають самі низькі витрати обігу:

а) універмаги;	б) универсами;
в) супермаркети;	г) торговельні центри;
д) спеціалізовані магазини.	

9. Який із перерахованих суб'єктів оптової торгівлі надає клієнтам найбільшу кількість послуг

а) оптовики-купці;	б) оптовики-комісіонери;
в) брокери;	г) збутові відділи промислових фірм;
д) біржові брокери;	е) агенти, що працюють на основі договорів.

10. Що з перерахованого не є функцією торгового капіталу:

а) реалізація економічного прибутку, створеного у виробництві;
б) збільшення норми і маси прибутку виробників;
в) прискорення обігу продуктивного капіталу;
г) технічне удосконалення продуктивного капіталу;
д) економія сумарних суспільних витрат виробництва.

13.4. Проблемні завдання

Завдання 1

Велика конкурентна кондитерська фірма «А» опинилася перед фактом постачання на ринок фірмою-конкурентом близьких по смаковим якість і оформленню шоколадних наборів, але продаючихся за ціною 3 долл. 50 цнт. , тоді як фірма «А» багато років продавала свої шоколадні набори за ціною 4 долл.

Які економічні заходи і яку цінову стратегію варто вибрати фірмі «А», щоб не загубити ринок збуту і уникнути збитків?

Завдання 2

Поясніть, чому основна маса знову утворених приватних фірм організується в сфері торгівлі.

Завдання 3

У світовій практиці індустріально розвинених країн широке поширення одержала споживча кооперація. Поясніть, які переваги вона забезпечує своїм учасникам і чому широко розвивається, незважаючи на високий рівень розвитку торговельного бізнесу в цих країнах.

Завдання 4

Традиційно вітчизняна торгівля, що відрізнялася низьким рівнем сервісу, мала невисокі витрати обігу, проте їхня основна маса падала на непродуктивні чисті витрати обігу. Для порівняння: у 1987 р. частка чистих витрат у торгівлі СРСР була 79%, а в торгівлі США - 19%. Поясніть цей феномен.